

Justiční akademie

7. rodinněprávní symposium – Nepřijatelnost násilí na dětech

Obsah

Úvod.....	2
Teze	4
Teze 1 - Nepřijatelnost násilí na dětech	5
Teze 2 – rodičovská odpovědnost by měla být vykonávána bez újmy dítěte.....	8
Teze 3 – Nepřípustnost tělesných a psychických trestů.....	10
Teze 4 – Konflikty pečujících osob dítěte mohou vést k újmě dítěte.....	12
Teze 5 – Zanedbávání dítěte je nepřípustné.....	14
Teze 6 – Neadekvátní očekávání od dítěte mohou vést k jeho újmě	16
Teze 7 - Pozitivní závazek státu.....	17
Teze 8 – Shledá-li soud během soudního řízení, že by mohlo docházet k násilí na dítěti je povinen příspěť k jeho ochraně	20
Teze 9 – Při práci s ohroženými dětmi je potřeba předcházet sekundární traumatizaci a/nebo viktimizaci dítěte	21
Teze 10 – Ingerence státu v případech ohrožených dětí má být přiměřená jednání pečující osoby	23
Praktická doporučení.....	25
Použité zdroje	29

7. rodinněprávní symposium

Úvod

Ve dnech 18. a 19. května 2023 se v Praze uskutečnilo 7. rodinněprávní symposium na téma Nepřijatelnost násilí na dětech. Rodinněprávní symposium je novým formátem vzdělávací akce, která si klade za cíl napříč profesemi a stupni soudní soustavy, včetně soudu Ústavního a Nejvyššího, diskutovat o typových případech rodinného práva a nalézat modelová řešení, která by odpovídala požadavkům kladeným na moderní opatrovnickou justici.

Symposia se zúčastnili:

JUDr. Kateřina Čuhelová, Ph.D., Krajský soud v Brně
JUDr. Zdeněk Kapitán, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
JUDr. Hana Nová, Obvodní soud pro Prahu 4
Mgr. Terezie Pemová, Národní institut pro děti a rodinu
Mgr. Eva Petrová, Ministerstvo spravedlnosti ČR
Mgr. Vladimír Polák, Krajský soud Ústí nad Labem
JUDr. Soňa Soukupová, Okresní soud v Chrudimi
Bc. Petra Wünschová, ředitelka Centra Locika

Ve dnech 23. až 25. října 2024 se v Kroměříži uskutečnilo 8. rodinněprávní symposium JA, jehož smyslem byla aktualizace a revize všech do té doby uskutečněných symposií.

Symposia se zúčastnili:

Mgr. Ondřej Bouša, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
Mgr. Radka Círková, Okresní soud v Českém Krumlově
JUDr. Kateřina Čuhelová, Ph.D., Krajský soud v Brně
Mgr. Kateřina Franková, Krajský soud v Praze
Mgr. Lenka Hubáčková, Obvodní soud pro Prahu 5
JUDr. Jaromír Jirsa, Ústavní soud České republiky
JUDr. Ing. Zdeněk Kapitán, Ph.D., Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
Mgr. Michaela Kopalová, Mediační centrum Manofi
JUDr. Pavel Kotrady, Okresní soud ve Vsetíně
Mgr. Jana Kučerová (Němcová), Okresní soud v Českých Budějovicích
Mgr. Jakub Kvapil, disputers – advokáti s.r.o.
JUDr. Tomáš Lichovník, Nejvyšší soud České republiky
Mgr. et Mgr. Lucie Matoušová, Ústavní soud České republiky
JUDr. Hana Nová, Obvodní soud pro Prahu 4
Mgr. Terezie Pemová, Justiční akademie
Mgr. Eva Petrová, Ministerstvo spravedlnosti ČR
Mgr. Vladimír Polák, Krajský soud v Ústí nad Labem
Mgr. Petr Sedlák, Ph.D., Krajský soud v Brně
JUDr. Renáta Šínová, Ph.D., Právnická fakulta v Olomouci
JUDr. Lenka Westphalová, Ph.D., Právnická fakulta v Olomouci
Mgr. Jana Zapletalová Koláčková, HAVEL & PARTNERS s.r.o., advokátní kancelář
Mgr. Daniela Zemanová, Ústavní soud České republiky

7. rodinněprávní symposium

V **příloze č. 1** tohoto symposia naleznete judikaturu ESLP, ÚS a NS, tak jak byla zpracovaná pro potřeby 8. rodinněprávního symposia.

V **příloze č. 2** naleznete příručku ESLP o Nepřijatelnosti fyzických trestů.

Vzhledem ke krátké době, která uběhla, nezasahovalo 8. rodinněprávní symposium do textu tohoto symposia. Nové jsou pouze příloha č. 1 a příloha č. 2.

Z rozhodnutí týkajících se nepřijatelnosti násilí na dětech, která mělo 8. symposium k dispozici, lze zmínit následující závěr odvolacího soudu: Vědy, které se zabývají chováním člověka (například psychologie, sociologie), vychází z premisy, že minulé chování člověka predikuje chování budoucí. Tato premisa se potvrdila i v rámci výkonu rodičovských kompetencí (srovnej Roberts, B. W., & DelVecchio, W. F. (2000). Jinými slovy, pokud rodič selhával při výkonu povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti, lze s vysokou pravděpodobností předpokládat, že při jejich výkonu selže i v budoucnosti. Takovému budoucímu selhání může účinně předejít absolvování adekvátního intervenčního programu, který je zaměřený na posílení narušených rodičovských kompetencí.

Teze

1. Nevhodné zacházení s dětmi je nepřipustné.
2. Je žádoucí, aby rodiče vykonávali rodičovskou odpovědnost tak, aby nedocházelo k fyzické, duševní nebo sociální újmě dítěte. Totéž platí i o péči jiných osob.
3. Tělesné a psychické tresty jsou nepřipustné
4. Je nepřipustné, aby v důsledku konfliktu pečujících osob nebo osob dítěti blízkých docházelo k fyzické, duševní či sociální újmě dítěte.
5. Je nepřipustné, aby v důsledku zanedbání náležitého dohledu pečující osoby docházelo k fyzické či duševní újmě dítěte.
6. Je nepřipustné, aby v důsledku neadekvátních očekávání od dítěte docházelo k fyzické, duševní či sociální újmě dítěte.
7. Je pozitivním závazkem státu učinit veškerá opatření tak, aby nedocházelo k násilí na dětech.
8. Vyjde-li v průběhu řízení ve věcech péče soudu o nezletilé najevo, že by mohlo docházet k násilí na dítěti ze strany pečující (nebo potenciálně pečující) osoby, je soud povinen naplnit pozitivní závazek na poli ochrany rodinného a soukromého života a na poli ochrany proti nelidskému či ponižujícímu zacházení.
9. Při prokazování, zda došlo k násilí na dítěti, je třeba postupovat ohleduplně, aby nedocházelo k traumatizaci a/nebo sekundární viktimizaci dítěte.
10. Nástroje a opatření použitá v rámci naplňování pozitivního závazku na poli ochrany rodinného a soukromého života a na poli ochrany proti nelidskému či ponižujícímu zacházení musí být přiměřené jednání pečující osob.

Teze 1 - Nepřijatelnost násilí na dětech

Nevhodné zacházení s dětmi je nepřípustné.

Předmětem tohoto rodinněprávního symposia je problematika nevhodného zacházení s dětmi. Jedná se o velice rozsáhlou materii, která zahrnuje různé formy nevhodného zacházení (násilí, diskriminace, zanedbávání, zneužívání, nepřiměřená očekávání ...), kterého se mohou dopouštět různé osoby (rodiče, jiné blízké či pečující osoby, instituce a/nebo pracovníci institucí, třetí osoby bez přímého vztahu k dítěti). Symposium se bude zabývat pouze vybranými formami nevhodného zacházení, kterého se na nezletilých dětech dopouštějí rodiče nebo fyzické osoby, které o dítě pečují (nejčastěji pěstouni), a sice trestáním dětí; duševní a sociální újmou vzniklou jako následek konfliktu pečujících a/nebo dítěti blízkých osob; zanedbáním náležitého dohledu nad dítětem a neadekvátními očekáváním od dítěte.

Právní normy

Článek 37 Úmluvy o právech dítěte požaduje, aby státy, které jsou její smluvní stranou, zabezpečily, aby „žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání“.

Podle článku 19. 1. Úmluvy o právech dítěte státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.

Podle článku 19. 2. Úmluvy o právech dítěte tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž je svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Podle obecného komentáře č. 13 (2011) Výboru OSN pro práva dítěte Právo dítěte na ochranu před všemi druhy násilí není žádné násilí páchané na dětech ospravedlnitelné.

Pojmy

Nevhodné zacházení s dětmi (z angl. child maltreatment) lze definovat jako jakékoliv jednání nebo opomenutí třetí osoby (pro potřeby tohoto symposia půjde o rodiče a jiné pečující osoby), v jehož důsledku dochází k fyzické, duševní nebo sociální újmě dítěte, jeho diskriminaci nebo jinému porušování jeho práv. Můžeme rozlišovat, zda nevhodné zacházení pečující osoby primárně (úmyslně) směřuje k násilí (týrání, fyzické tresty, psychické tresty, sexuální zneužívání), nebo zda fyzická, duševní nebo sociální újma představuje sekundární (neúmyslný) následek chování pečující osoby (rodičovský konflikt, přítomnost u násilí mezi blízkými osobami, nepřiměřená očekávání, zanedbávání). Za nevhodné zacházení s dětmi lze považovat i vystavování dítěte extremistickým, násilným a nenávistným postojům. V opatrovnickém řízení není (na rozdíl od řízení trestního) rozhodující otázka zavinění, nýbrž reálného výkonu péče o dítě a jeho následků.

Násilí – definice WHO „Úmyslné použití či hrozbu použití fyzické síly nebo moci proti sobě, jiné osobě, proti skupině či komunitě, a to síly (moci), která má, nebo s vysokou pravděpodobností bude mít za následek poranění, smrt, psychickou újmu, poruchu vývoje či osobnosti.“

Násilí na dětech vyplývá z Úmluvy o právech dítěte a je možného ho dále definovat širěji jako zaviněné i nezaviněné chování, které způsobuje fyzickou, duševní nebo sexuální újmu dítěti. Jde o projev jakékoliv formy fyzického nebo emočního týrání, zanedbávání, sexuálního zneužívání, šikany, vystavení dítěte násilí v domácnosti nebo jiných forem traumatizujícího chování. Nevhodné zacházení s dětmi zahrnuje fyzické týrání, psychické (emocionální) týrání, sexuální zneužívání a zanedbávání (pojem „týrání“ je používán nikoliv v trestně právním smyslu).

Fyzické týrání má různé formy a projevy, jako je například bití, kopání, třesení, odstrčení, popálení, úmyslné opaření, dušení, škrcení a topení dítěte, vyhrožování střelnou nebo jinou zbraní atd. K fyzickému týrání dochází i tehdy, když rodič nebo jiná odpovědná osoba zanedbávají symptomy onemocnění, úmyslně způsobují onemocnění dítěte, nebo když pečující osoba vymýšlí a úmyslně inscenuje zdravotní problémy dítěte, kvůli nimž je dítě opakovaně, náročně a bolestivě vyšetřováno a léčeno. Fyzické týrání může mít pro dítě fatální následky.

Psychické týrání zahrnuje takové jednání pečujících osob, jež nepříznivě působí na psychický a citový vývoj a chování dítěte. Může mít různé formy a projevy, například opakování tvrzení, že děti nejsou milovány, nemají žádnou hodnotu, nejsou dostatečně dobré nebo jejich hodnota neadekvátně plní očekávání osoby, která o ně pečuje. Může také zahrnovat očekávání nevhodná z hlediska věku a vývinu dítěte, vystavování dítěte nebezpečí nebo vyvolávání strachu v něm. Mezi formy psychického týrání patří i nadávání, ponižování, zesměšňování dítěte, neadekvátní rivalizace sourozeneckého vztahu, jakož i přítomnost dítěte v situaci, kdy je fyzicky, verbálně nebo psychicky ubližováno jiné blízké osobě či domácím zvířeti a odepírání kontaktu s blízkými osobami. Zčásti je psychické týrání součástí všech forem špatného zacházení s dítětem, ale může se objevit i samostatně.

Sexuální zneužívání dětí^{1,2} definujeme jako kontakt se sexualizovaným podtextem mezi dítětem a starší nebo vyspělejší osobou. Dítě je využito jako objekt sexuálního uspokojení dospělé nebo starší osoby. Takové chování může být vynuceno silou, vymáháním, úplatky, vyhrožováním, zastrašováním nebo jinou formou nátlaku. Za sexuální zneužití jsou považovány i situace, kdy není potřeba překonat odpor dítěte, nebo dítě na aktivitě zdánlivě spolupracuje, protože nerozumí kontextu zneužití (s ohledem na věk, rozpoznávací schopnosti, vztah ke zneužívající osobě). Sexuální zneužívání se může projevovat fyzicky (znásilnění nebo fyzický kontakt bez vniknutí), ale i psychicky a verbálně, například při nuceném sledování či pořizování pornografických videozáznamů, při sledování sexuálních aktivit jiných osob, resp. povzbuzování dětí, aby se chovaly nevhodným (sexualizovaným) způsobem.

Zanedbávání nebo nedbalé zacházení definujeme jako akutní a vážné ohrožení dítěte v důsledku nedostatečné péče a podnětů důležitých pro jeho zdravý fyzický, psychický a sociální vývoj, včetně potřeby bezpečí. Zanedbávání zahrnuje: zanedbávání dohledu nad dítětem, zanedbávání fyzických potřeb – nedostatečný nebo nevhodný přístup k bydlení a hygieně, oblečení a obutí, stravě a pitnému režimu, zanedbávání somatického a psychického zdraví, zanedbávání vzdělávacích potřeb dítěte, zanedbávání socializace a potřeb dětí v oblasti sociálního života.

Tělesné tresty a duševní strádání

Výbor OSN pro práva dítěte (2006) věnuje zvláštní pozornost prosazování práva dítěte na ochranu před veškerými formami násilí. Výboru definuje tělesný trest v obecném komentáři č. 8 právo dítěte na ochranu před tělesnými tresty a dalšími krutými nebo ponižujícími formami trestu jako jakýkoli

¹ Problematice sexuálního zneužívání bude věnováno samostatné odborné setkání.

² Veškeré formy sexuálního zneužití jsou v České republice trestné. Podrobněji jsou tedy jednotlivé činy definovány trestním zákoníkem.

7. rodinněprávní symposium

trest používající fyzickou sílu s úmyslem způsobit určitou míru bolesti nebo nepohodlí, jakkoli lehkého. Většina těchto trestů zahrnuje udeření („plácnutí“, „plesknutí“, „plácnutí přes zadek“) dítěte rukou nebo pomůckou, kterou může být bič, hůl, pásek, bota, vařečka atd. Součástí trestu ale může být také například kopání, třesení nebo házení dítětem, škrábání, štípání, kousání, tahání za vlasy nebo udeření do uší, nucení dítěte setrvat v nepohodlné pozici, pálení, opaření nebo nucené požívání (například vypláchnutí úst dítěte mýdlem nebo nucení spolknout pálivé kořeně). Podle Výboru jsou tělesné tresty vždy ponižující. Kromě toho existují další formy trestu, které nejsou fyzické, jsou však rovněž kruté a ponižující a nejsou tedy v souladu s Úmluvou o právech dítěte. Patří k nim například tresty, které dítě znevažují, ponižují, zostuzují, neprávem obviňují, zastrašují, děsí nebo zesměšňují.

Ve svých Závěrečných doporučeních ke spojené páté a šesté pravidelné zprávě České republiky ze dne 22. října 2021 Výbor OSN pro práva dítěte vyzývá Českou republiku, aby zákonem výslovně zakázala tělesné trestání ve všech jeho formách a ve všech prostředích a prosazovala pozitivní, nenásilné a participační formy výchovy a ukáznění dětí.

Fyzická újma představuje jakékoliv druh poškození těla (např. poškození tkání, narušení fyziologického stavu organismu), může být doprovázena bolestí.

Duševní újma (§ 2956 o. z. pracuje s pojmem duševní útrapy) představuje stav, ve kterém dochází k omezení nebo narušení schopnosti člověka v oblasti myšlení, porozumění, učení, adaptace, emocionálního chování nebo sociální interakce. Mezi nejčastější projevy duševní újmy patří poruchy nálad (deprese, úzkost, panické ataky ...), poruchy regulace chování (agresivita, impulsivita, sebepoškozování, závislosti ...), poruchy exekutivních funkcí (poruchy učení, problémy s koncentrací a pozorností, potíže s plánováním, orientací v čase, porozumění verbálnímu projevu), poruchy spánku (nespavost, noční můry ...), poruchy stravování, poruchy sexuality (sexuální dysfunkce, poruchy sexuální orientace ...), narušení myšlení (psychózy, bludy, disociace), posttraumatické poruchy.

Sociální újma představuje stav, ve kterém je člověk jakýmkoliv způsobem znevýhodněn, vyloučen, diskriminován nebo marginalizován ve společnosti, též v kontaktu s rodinou a blízkými osobami.

Diskriminací vnímáme neoprávněné rozlišování nebo zacházení s jednotlivci nebo skupinami na základě určitých charakteristik, například rasy, náboženství, etnika, genderové nebo sexuální orientace, věku, postižení nebo sociálního statutu. Ve vztahu k projednávanému tématu je například možno zmínit diskriminační zacházení s romskými dětmi ze strany žadatelů o adopční či zprostředkovanou pěstounskou péči. Romské děti jsou ve vztahu k dětem jiným vnímány ze strany potenciálních pečujících osob nejvíce negativně (Šanderová, 2011).

Fyzická, duševní nebo sociální újma či diskriminace mají negativní dopad na kvalitu života dětí, a to jak v krátkodobém, tak i dlouhodobém horizontu. Mezi krátkodobé následky patří zejména fyzická bolest a zranění a akutní psychické potíže. Mezi dlouhodobé následky patří zejména chronické zdravotní problémy fyzické i duševní a sociální izolace. Mezi krátkodobé i dlouhodobé následky může patřit i dočasné či trvalé omezení běžného života dítěte (vyčlenění z kolektivu, možnost navázat a rozvíjet vztahy, přerušování vazeb s rodinou, kamarády, spolužáky, nemožnost přirozeného rozvoje jeho osobnosti a vztahů, kognitivního a sociálního potenciálu). Nevhodné zacházení s dětmi je proto nepřijatelné. V rámci naplnění svého závazku vyplývajícího z článku 19. 1. Úmluvy o právech dítěte by měl stát působit preventivně tak, aby nedocházelo k nevhodnému zacházení pečujících osob s dítětem, a pokud k němu dojde, je povinen ingerovat do rodinného života a poskytnout dítěti před takovým jednáním ochranu (odkazy na doporučené a žádané formy výchovy dítěte najdete v závěrečné sekci Symposia).

Nevhodné zacházení s dětmi je charakteristické (Pemová, Ptáček, Polák 2024):

- Existencí pozitivního nebo negativního osobního emocionálního vztahu mezi dítětem a

7. rodinněprávní symposium

osobou, která se ho dopouští (rodič, pěstoun, vychovatel/pečovatel v institucionálních zařízeních).

- Zákonnou povinností zajišťovat péči o dítě – tzn. pečovat, vychovávat, poskytovat mu ochranu (rodičovská odpovědnost, ale např. i povinnost pečovat o dítě umístěné v náhradní výchovné péči).
- Právem zastupovat dítě – tzn. právo rozhodovat o dítěti, jeho potřebách a denním režimu, o poskytovaných službách, místu pobytu, včetně možnosti omezit přístup dítěte k potřebným službám, jsou-li vázány na souhlas zákonného zástupce (ředitele institucionálního zařízení) nebo naopak možnost podrobit dítě službách nebo úkonům bez zohledňování vůle dítěte.
- Prostorem, kde k nevhodnému zacházení dochází – domov, včetně náhradního domova i institucionálního charakteru, které pro dítě znamená ztrátu bezpečného prostoru, kdy se dítě nemá kam „schovat“, kde být v bezpečí (stejný koncept jako v případě domácího násilí).
- Závislostí dítěte na pečující osobě i kvalitě její péče – závislostí ve smyslu fyzickém (dítě není schopno se samo o sebe postarat), emocionální (dítě má s osobou navázaný vztah, identifikuje se s ní atp.), sociální a právní (dítě nemůže samo o osobě rozhodovat, jiné osoby a instituce musí zohledňovat názory a požadavky rodičů/zákonných zástupců/ředitelů ústavních zařízení).
- Chroničností a pervazivností (všeprostupující) - týrání, zneužívání nebo zanedbávání dětí má jen málokdy charakter jediného nahodilého incidentu, ale jedná se o základní charakteristiku vztahu dospělého k dítěti nebo standardním způsobem zajištění péče o dítě. Následky, které z nevhodného zacházení s dětmi vyplývají, prostupují všemi oblastmi života dítěte, mají vliv na jeho somatické i duševní zdraví, jakožto i sociální prospívání. Nevhodné zacházení může mít i podobu jednorázového závažného jednání nebo opomenutí, které vyžaduje ingerenci veřejné moci.

Teze 2 – rodičovská odpovědnost by měla být vykonávána bez újmy dítěte

Je žádoucí, aby rodiče vykonávali rodičovskou odpovědnost tak, aby nedocházelo k fyzické, duševní nebo sociální újmě dítěte. Totéž platí i o péči jiných osob.
--

Právní úprava

Podle článku 3. 1. Úmluvy o právech dítěte zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány.

Podle článku 16. 1. Úmluvy o právech dítěte žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst.

Podle článku 16. 2. Úmluvy o právech dítěte dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Podle § 858 o. z. rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile

7. rodinněprávní symposium

dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.

Podle § 875 odst. 1 o. z. rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče v souladu se zájmy dítěte.

Podle § 883 o. z. rodiče a dítě si jsou povinni pomoci, podporou a ohledem na svou důstojnost.

Podle § 884 odst. 1 o. z. rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.

Podle § 884 odst. 1 o. z. výchovné prostředky lze použít pouze v podobě a míře, která je přiměřená okolnostem, neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a nedotýká se lidské důstojnosti dítěte.

Podle § 81 odst. 1 o. z. chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.

Podle § 81 odst. 2 o. z. ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.

Komentář

Lidskoprávní a občanskoprávní normy upravující povinnosti a práva rodičů a jiných pečujících osob k nezletilým dětem jsou koncipovány většinou abstraktně jako právní normy s relativně neurčitou hypotézou. Je tak na soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. V praxi soudy obvykle vymezují nežádoucí chování pečujících osob, například při rozhodování o omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti, rozhodování ve věcech ochrany proti domácímu násilí nebo v trestních či přestupkových věcech. Konkrétní normativní nebo judikatorní vymezení žádoucího chování pečujících osob (žádoucího rodičovství) tedy chybí.

Již ze závěrů dřívějších rodinněprávních symposií (1., 2., 3., 6.) je zřejmé, že soudy a všechny státní mocí nadané subjekty by měly rodiče a jiné pečující osoby edukovat. Edukace by se přitom neměla zaměřit jen na negativní chování a další negativní skutečnosti, kterých by se pečující osoby neměly dopouštět, nýbrž i na popis minimálních standardů ve vztahu k péči o nezletilé dítě a popis žádoucího chování pečujících osob a žádoucího prostředí, ve kterém by děti měly vyrůstat.

Problém je, že na definici minimálních standardů a žádoucího chování pečujících osob se mnohdy neshodnou ani odborníci. Proto by k této otázce mělo být přistupováno zásadně prismatem vědeckého poznání. Popsáno by touto optikou mělo být žádoucí fyzické a psychické zdraví pečující osoby, vztah této osoby k užívání alkoholu a jiných návykových látek, její schopnost zabezpečit základní potřeby dítěte, včetně potřeby bezpečí, kvalitou vztahu pečující osoby a dítěte, výchovné metody a komunikace s dítětem, péče o vzdělání a rozvoj dítěte, péče o zdravotní stav a prospívání dítěte, schopnost pečující osoby rozpoznat a řešit problém dítěte, příjem a hospodaření pečující osoby a kriminální nebo násilné chování pečující osobnosti a její sociální adaptaci. Dále by měl být popsán vzájemný vztah mezi osobami pečujícími o dítě, schopnost pečující osoby zajistit bezpečí dítěte, širší vztahy v rodině a bydlení, ve kterém dítě žije, včetně péče o domácnost. Pozitivní vymezení žádoucího chování pečujících osob a prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, a to od minimálního standardu až po ideální stav je součástí praktických doporučení tohoto symposia.

Teze 3 – Nepřípustnost tělesných a psychických trestů

Tělesné a psychické tresty jsou nepřípustné.

Tělesné tresty jsou nejčastější formou násilí na dětech. Tělesné a psychické tresty dětí jsou dle mezinárodních standardů (např. Úmluva OSN o právech dítěte, Evropská úmluva o lidských právech, Evropská sociální charta) v rozporu s lidskou důstojností. Děti mají stejné právo na respektování své lidské důstojnosti a fyzické integrity jako dospělí. Tělesné tresty jsou proto nepřípustné, a to i v domácím prostředí. Každý tělesný trest je zároveň trestem psychickým. Tělesné tresty mohou dětem způsobit vážnou fyzickou a psychickou újmu. Nelze určit bezpečnou intenzitu tělesného trestání, natož dopředu vědět, jaký trest dítěti skutečně neublíží. Dle předních světových a českých odborníků žádná podoba ani míra fyzických ani psychických trestů, resp. působení duševního strádání, do výchovy nepatří. Věda jednoznačně vyvrací jakýkoli pozitivní účinek tělesného trestání. Fyzické tresty jako výchovný prostředek nefungují (odkazy v závěru Sympozia). Naopak zvyšují riziko vzniku řady problémů a tendenci toto jednání opakovat v dospělosti. Tělesné tresty děti učí, že násilí je přijatelným způsobem řešení konfliktů nebo dosažení toho, aby ostatní dělali, co se od nich chce. Dle dlouhodobých vědeckých studií jsou lidé, kteří v dětství zažili tělesné trestání, v dospělosti ohroženi řadou rizik, např. v podobě psychických problémů se sebevědomím, a častěji se uchylují k agresivnímu chování v blízkých vztazích.

Tělesné trestání dětí odmítá rovněž ESLP (zejména [Tyrer proti Spojenému království](#), č. 5856/72, rozsudek ze dne 25. dubna 1978; [Campbell a Cosans proti Spojenému království](#), č. 7511/16 a 7743/16, rozsudek ze dne 23. března 1983; [Costello-Roberts proti Spojenému království](#), č. 13134/87, rozsudek ze dne 25. března 1993; [A. proti Spojenému království](#), č. 25599/94, rozsudek ze dne 23. září 1998; [D.M.D. proti Rumunsku](#), č. 23022/13, rozsudek ze dne 3. října 2017, [Tlapak a ostatní proti Německu](#), č. 11308/16, rozsudek ze dne 22. března 2018; [O.C.I. a ostatní proti Rumunsku](#), č. 49450/17, rozsudek ze dne 21. května 2019; [Cința proti Rumunsku](#), č. 3891/19, rozsudek ze dne 18. února 2020).

„Prvořadým zájmem v Úmluvě OSN o právech dítěte z roku 1989 (...) je důstojnost. Taková hodnota je v souladu jak s vyvíjejícím se mezinárodním právem o lidských právech, tak s rozvíjející se psychologickou perspektivou v judikatuře. Respektování důstojnosti dětí je v souladu s poskytováním prvků důležitých pro jejich růst jako plnohodnotných členů komunity. Zajištění základní důstojnosti dítěti znamená, že při odsuzování násilí páchaného na dětech nelze dělat kompromisy, ať už je přijímáno jako ‚tradice‘ nebo je maskováno jako ‚kázeň‘.

Jedinečnost dětí – jejich potenciál a zranitelnost, jejich závislost na dospělých – vyžaduje, aby měly větší, nikoli menší ochranu před násilím, včetně domácích tělesných trestů, které jsou vždy ponižující (...). Je tedy zřejmé, že respektování důstojnosti dětí nemůže být zajištěno, pokud by vnitrostátní soudy přijaly jakoukoli formu ospravedlnění špatného zacházení, včetně tělesných trestů, zakázané podle článku 3. V této souvislosti má ESLP za to, že státy by měly usilovat o výslovnou a komplexní ochranu důstojnosti dětí, což na oplátku v praxi vyžaduje odpovídající právní rámec poskytující ochranu dětí před domácím násilím spadajícím do působnosti článku 3, včetně a) účinného odrazování od takového závažného porušení osobní integrity, b) přiměřených kroků k zabránění špatnému zacházení, o kterém úřady věděly nebo měly vědět, a c) účinného úředního vyšetřování, pokud jednotlivec vznesl sporné tvrzení o špatném zacházení (...)“ ([D.M.D. proti Rumunsku](#), č. 23022/13, rozsudek ze dne 3. října 2017, § 50 a 51).

“Tělesné tresty vůči dětem nelze tolerovat a státy by se měly snažit je výslovně a komplexně zakázat zákonem i v praxi (...)“ ([O. C. I. a ostatní proti Rumunsku](#), č. 49450/17, rozsudek ze dne 21. května 2019, § 43).

7. rodinněprávní symposium

"Členské státy by měly prosazovat zákonná ustanovení zakazující tělesné tresty nezletilých přiměřenými opatřeními, aby byly tyto zákazy praktické a účinné a nezůstaly pouze teoretické. (...)" ([Tlapak a ostatní proti Německu](#), č. 11308/16, rozsudek ze dne 22. března 2018, § 91).

Podle Evropského výboru pro sociální práva je v rozporu s článkem 17 Evropské sociální charty, pokud stát nepřijme jasnou právní úpravu, dle které jsou tělesné tresty nepřijatelné. V roce 2015 vydal rozhodnutí ve věci kolektivní stížnosti [Approach proti České republice](#), ve kterém shledal, že v českém právním řádu není výslovně ani prostřednictvím jasně přesné judikatury zakotvena nepřipustnost všech forem tělesných trestů na dětech, které mohou ovlivnit jejich fyzickou integritu, důstojnost, rozvoj a duševní pohodu. Z toho vyplývá nezbytnost problematiku řešit, a to deklaratorní právní úpravou obsaženou v občanském zákoníku, rozhodně ne zaváděním nových postihů pro rodiče, kteří se ojedinele k fyzickému usměrnění dítěte uchýlí, a souběžně také nelegislativními opatřeními, jako jsou osvěta, kampaně k pozitivnímu rodičovství a zejména dostupné podpůrné služby pro rodiče a děti. Zkušenosti ze zahraničí však ukazují, že seriózní diskusi o problematice zpravidla podníká teprve legislativní iniciativa.

Ve Strategii Evropské unie pro práva dítěte ze dne 24. března 2021 Evropská komise vyzývá členské státy, aby přijaly právní předpisy zakazující tělesné tresty ve všech prostředích.

Dle údajů shromážděných [Globální iniciativou k ukončení tělesného trestání dětí](#) patří [Česká republika](#) k posledním zemím Evropské unie bez jasného legislativního zakotvení nepřipustnosti tělesného trestání (spolu se [Slovenskem](#), [Belgií](#) a [Itálií](#), kde nicméně nepřipustnost tělesných trestů vyplývá z rozhodnutí nejvyššího soudu). Např. [Švédsko](#) příslušnou legislativu přijalo v roce 1979, [Německo](#) v roce 2000, [Maďarsko](#) v roce 2004 a [Polsko](#) v roce 2010. Ke dni 31. prosince 2022 celkem 64 států světa zcela vyhovělo mezinárodním závazkům a přijalo právní úpravu nepřipouštějící tělesné trestání ve všech prostředích, včetně domova, a další desítky států se k přijetí příslušné právní úpravy zavázaly.

Judikatura

V judikatuře Nejvyššího soudu lze zmínky o tělesném trestání vysledovat pouze ojedinele, a to v souvislosti s týráním svěřené osoby (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. prosince 2020 sp. zn. 8 Tdo 1206/2000 a ze dne 17. července 2019 sp. zn. 8 Tdo 679/2019). Uvést lze i usnesení Nejvyššího soudu 8 Tdo 564/2022 ze dne 19. července 2022 (týrání svěřené osoby):

„43. Přestože znalce (...), ve znaleckém posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace klinická psychologie, opravdu zjistila, že dovolatel nedisponuje potřebnou mírou empatie, nerozumí vztahové emočním vazbám a nedovede přiměřeně odhadovat charakteristiky a chování ostatních, nepostačuje taková osobnostní charakteristika k vyloučení úmyslného zavinění ve vztahu k projednávanému činu, a to alespoň ve formě úmyslu nepřímého podle § 15 odst. 1 písm. b), odst. 2 tr. zákoníku. Je potřeba si uvědomit, že obviněný byl a je průměrně inteligentní, vysokoškolsky vzdělanou osobou, působí jako středoškolský učitel, a proto musel být schopen, pokud ne na pocitové, tak alespoň na rozumové (intelektuální) úrovni vyhodnotit, jak by se měl ke svému dvanáctiletému dítěti chovat a zároveň, že jím zvolený způsob nakládání se synem rozhodně nebyl v pořádku. Připustil-li obviněný, že vůči nezletilému poškozenému použil i určité výchovné fyzické tresty (tzv. záhlavce), které podle něj nejsou v českém právním řádu obecně zakázány, je namístě ve shodě s názorem státní zástupkyně zdůraznit, že ačkoliv v České republice nebylo dosud přikročeno k zákazu fyzických trestů na dětech, nelze zásadně takové metody tolerovat, poněvadž a priori představují zásah do tělesné integrity dítěte a ve svých důsledcích se nutně dotýkají lidské důstojnosti.“

Judikatura Ústavního soudu k týrání svěřené osoby výslovně nestanoví, že tělesné tresty jsou dle mezinárodních závazků nepřipustné (viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 25. února 2020 sp. zn. II. ÚS 3359/19).

Změna občanského zákoníku by mohla být poměrně prostá. Konkrétně se nabízí cesta doplnění § 884 odst. 2 občanského zákoníku, kde se hovoří o přiměřenosti použití výchovných prostředků, nebo § 858 občanského zákoníku, kde se pojednává o rodičovské odpovědnosti. Ani tam, kde v zahraničí došlo k výslovnému zakotvení zákazu tělesného trestání, na tento zákaz nenavazovala žádná sankce. Například ve Švédsku, které bylo průkopníkem při přijímání příslušné legislativy, rodičům nehrozí trestní stíhání ani odebrání dětí, nanejvýše je může orgán sociálně-právní ochrany dětí či policie upozornit na nezákonnost takového jednání a nabídnout jim možnost podpory. Cílem tedy není trestat rodiče, ale podpořit výchovu prostřednictvím jiných výchovných prostředků než tělesných trestů.

Teze 4 – Konflikty pečujících osob dítěte mohou vést k újmě dítěte

Je nepřijatelné, aby v důsledku konfliktu pečujících osob nebo osob dítěti blízkých docházelo k fyzické, duševní či sociální újmě dítěte.

Každé dítě je jedinečné, má jinou míru resilience a tudíž každé bude na konflikt rodičů (pečujících nebo blízkých osob) reagovat jinak. Nicméně pokud konflikt trvá delší dobu a je intenzivní, je velmi pravděpodobné, že bude mít významný negativní dopad na zdravý vývoj dítěte. Na to, zda vlivem konfliktu rodičů (pečujících nebo blízkých osob) může docházet k fyzické, duševní nebo sociální újmě dítěte, by v řízeních péče soudu o nezletilé nemělo být primárně nahlíženo prostřednictvím chování dítěte (následkům konfliktu), nýbrž prostřednictvím chování rodičů (pečujících nebo blízkých osob). Zjevnost neprospívání dítěte (na úrovni fyzické, psychické či sociální) znamená, že dítě trpí intenzivně nebo delší dobu. Primárně je proto důležité věnovat pozornost (nevhodnému/nežádoucímu) chování pečujících osob, dříve, než dojde k poškození dítěte.

Rodiče (pečující nebo blízké osoby) často v rámci intenzivních rodinných sporů emočně týrají své nezletilé dítě. Emoční týrání se nejčastěji projevuje emocionální manipulací, ponižováním, vyhrožováním, izolací a ignorováním dítěte (podmiňování emoční vazby, upírání emoční vazby). Manipulativní chování rodiče může být, jak verbální, tak neverbální (např. verbálně deklarovanou podporou dobrého vztahu dítěte s druhým rodičem, které je však doprovázeno neverbálním chováním vzbuzujícím v dítěti úzkost, vinu či jiné silně nepříjemné pocity (např. pláč rodiče, demonstrování osamělosti a stýskání rodičem atp.) V praxi se nejčastěji setkáváme s vystavováním dítěte konfliktu loajality (snaha, aby se dítě postavilo za konkrétní stranu sporu), omezováním kontaktu dítěte s druhým rodičem (druhou stranou sporu) včetně jeho rodinných příslušníků a známých, vyvoláváním pocitu viny („nebýt Tebe, tak...“, „Ty se mnou nechceš být“, „Máš raději ... než mě“), vyhrožováním a trestáním („pokud tam půjdeš, tak Ti zakážu...“, případně s ponižováním dítěte („jsi úplně stejný jako Tvůj nemožný otec“). Kromě nejčastější formy konfliktu pečujících osob, tj. rodičovského konfliktu, může být dítě vystaveno též jiným formám konfliktu (střet rodiče s prarodičem, střet rodiče s novým partnerem, střet rodiče a pěstouna). Dehonestace druhého rodiče „je neschopný/á...“, snižování osobní a profesní role rodiče, jeho osobnosti, hodnot atp.

V důsledku shora uvedeného chování může mít dítě emoční a duševní problémy (úzkost, deprese, chronický stres, narušení emočního prožívání), obtíže v chování (útěky z domova, sebepoškozování, agrese, nerespektování autorit a norem, užívání návykových látek či závislého chování), problémy s navazováním zdravých vztahů, fyzické problémy (zhoršená imunita, spánkové problémy, zažívací obtíže), mohou se objevit či zhoršit sourozenecké konflikty či vztahy, mohou se zhoršit jeho školní výsledky (například v důsledku problému se zhoršeným soustředěním), může docházet ke ztrátě sebedůvěry a pocitům osamělosti.

Z judikatury

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2019, sp. zn. 8 Tdo 1231/2019 - „*Zákonný znak přečinu obrožování výchovy dítěte podle § 201 odst. 1 písm. d) tr. zákoníku spočívající v tom, že pachatel závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o dítě, je naplněn tehdy, pokud výraznou měrou porušil povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti (§ 858 o. z.). O takové jednání může jít i tehdy, jestliže pachatel způsobil, že dítě bylo přítomno opakovanému nebo dlouhodobému slovnímu či fyzickému napadání mezi jeho rodiči či jinými osobami jemu blízkými nebo jinému, byť i krátkodobému, velmi závažnému či hrubému jednání. Přitom je nezbytné, aby v důsledku tohoto jednání došlo k obrožení rozumového, citového nebo mravního vývoje dítěte.*“

Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 6 Tdo 488/2021-760 ze dne 9. 6. 2021 – *odmítnuto dovolání matky, která byla odsouzená pro spáchání těchto skutků (upraveno):*

„1) *ve ... , na ul. XY, okres ... , případně na jiných místech, od přesně nezjištěné doby, nejméně od měsíce října 2015 do 3. 3. 2019, účelově negativně ovlivňovala vztah svého syna, nezletilého poškozeného AAAAAA (pseudonym), nar. XY, který byl na základě rozsudku Okresního soudu ... , svěřen do její péče, a to vůči jeho otci L. B., nar. XY, zejména tím způsobem, že mluvila před synem o otci zaujatě, své negativní emoce vyplyvající z nenávislného vztahu vůči otci před synem nijak netajila, naopak ho vystavovala sporům a konfliktním situacím, událostí, které se týkaly otce, před synem interpretovala neadekvátně jako ubližující, syna stresovala svým vystupováním a vyjadřováním v jeho a otcově přítomnosti, nechávala na synovi rozhodnutí, které on jako nezletilý nemusí respektovat, ale ona jako dospělá osoba musí (např. rozhodnutí soudu), pěstovala u syna patogenní vztahy a interakci v rodině, podporovala u syna závislost na její osobě tak, že u něj na jedné straně vytvářela strach z otce a budila u něj dojem, že mu otec chce ublížit, kdy působila jako jeho ochranitel, na druhé straně se před synem chovala slabě a vzbuzovala v něm soucit, u syna tak podporovala úzkost a psychosomatické poruchy jako důsledek psychického přetížení, nedbala na potřebný vývoj synova charakteru, nepůsobila na něj výchovně, když se choval k otci neslušně, syna na styk s otcem duševně nepřipravila, namísto toho jej informovala o nebezpečích sporu, a to tím způsobem, že v něm nadbytečně vyvolávala strach, kdy vše zlé přisuzovala otci, přičemž již v říjnu 2015 byl ... , soudní znalkyní z oboru školství a kultura, odvětví psychologie, specializace dětská, u nezletilého poškozeného v rámci opatrovnického řízení konstatován rozvíjející se syndrom zavrženého rodiče a nepřímé ovlivňování nezletilého matkou, kdy syndrom zavrženého rodiče ve středním stupni s tím, že žalovaná je programujícím rodičem, rovněž potvrdil znalecký posudek soudní znalkyně ... znalkyně z oboru školství a kultura, odvětví psychologie, specializace psychologie dospělých a pedopsychologie, ze dne 23. 11. 2018, kdy v důsledku tohoto protiprávního jednání obžalované nezletilý poškozený navzdory rozhodnutí soudu zcela odmítá jakýkoli styk s otcem, přičemž obžalovaná tímto jednáním porušila povinnost rodiče vyplyvající z rodičovské odpovědnosti ve smyslu ustanovení § 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, a to konkrétně povinnost rodiče pečovat o citový a mravní vývoj dítěte,*

2) *v XY, okres ... , ani na jiném místě, v období od 7. 9. 2018 do 3. 3. 2019 vždy od pátku 17:00 hod. do neděle 18:00 hod. každý sudý kalendářní týden a v době vánočních prázdnin každý sudý rok od 26. 12. od 10:00 hod. do 29. 12. 17:00 hod. neumožnila styk otce L. B., nar. XY, s jejich společným nezletilým synem AAAAAA, nar. XY, neboť syna na schůzky s otcem v uvedené dny nepřipravila a otci ho nepředala, ačkoliv byla povinna nezletilého ke styku řádně připravit a v určenou dobu ho otci předat, jak bylo stanoveno rozsudkem Okresního soudu ve ... , ve spojení s rozsudkem Krajského soudu ... , který nabyl právní moci dne 12. 2016, a takto jednala, přestože byla výzvou Okresního soudu ... , která jí byla doručena dne 8. 2. 2017, vyzvána k plnění výše uvedeného rozhodnutí upravujícího styk otce s nezletilým, a přestože jí byla usnesením Okresního soudu ve ... , které nabylo právní moci dne 23. 5. 2017, uložena za zmařený styk otce s nezletilým ve dnech 4. 2. 2017 a 18. 2. 2017 pokuta ve výši 2 000 Kč, a přestože jí byla usnesením Okresního soudu ... , které ve spojení s usnesením Krajského soudu ... , nabylo právní moci dne 28. 2. 2019, uložena pokuta ve výši 25 200 Kč za bezdůvodné neumožnění styku otce se synem, v období specifikovaném ve výroku rozsudku.*“

Pokud v rámci řízení soudu ve věcech péče o nezletilé vyjde najevo, že konflikt rodičů (jiných pečujících či blízkých osob) dosáhl větší intenzity, měl by soud neprodleně takové osoby poučit o povinnosti řádné péče o dítě, o možných následcích porušení této povinnosti. S ohledem na předmět řízení a konkrétní chování pečující osoby mohou mít taková zjištění vliv na rozhodnutí o formě péče, formě a rozsahu styku, výchovných opatření a případně rodičovské odpovědnosti.

7. rodinněprávní symposium

Ve zvláště závažných případech lze zvažovat rovněž o trestní odpovědnosti těchto osob. Vzhledem k tomu, jak rychle může dojít k narušení vztahu mezi dítětem a rodičem, je důležité, aby opatření soudu byla přijímána dostatečně rychle.

Teze 5 – Zanedbávání dítěte je nepřipustné

Je nepřipustné, aby v důsledku zanedbání náležitého dohledu pečující osoby docházelo k fyzické či duševní újmě dítěte.

Právní normy a judikatura

O náležitém dohledu, resp. jeho zanedbání mluví občanský zákoník v § 2020 odst. 3 a § 2921 odst. 1, 2, a to vždy v souvislosti s povinností hradit škodu, kterou způsobilo nezletilé dítě, zanedbal-li nad ním někdo náležitý dohled.

Podle rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 1091/2020, ze dne 30. 9. 2020 je potřeba chápat **náležitý dohled** v širším smyslu, tedy nejenom jako bezprostřední dozor vykonávaný nad dítětem, resp. osobou stíženou duševní poruchou, ale i jako určitý soubor obecnějších opatření, která jsou vůči osobě podléhající dohledu činěna. Náležitý dohled tedy neznámá jen bezprostřední zabránění či zákaz určitého škodlivého jednání, ale i celkový přístup k výchově nezletilého a výchovné působení k tomu, aby závadné jevy v jeho chování byly odstraněny.

Z pohledu trestního práva se při posuzování nedbalostního zanedbání náležitého ohledu setkáme s pojmem **přiměřená míra opatrnosti**. Ta je dána spojením objektivního a subjektivního hlediska při předvídání způsobení poruchy nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem, neboí jedině spojení obou těchto hledisek při posuzování trestní odpovědnosti za trestný čin z nedbalosti odpovídá zásadě odpovědnosti za zavinění v trestním právu (Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 8 Tdo 122/2007, ze dne 14.2.2007). V rámci zanedbání dohledu nad dítětem lze hovořit o možných trestných činech usmrcení z nedbalosti (§ 143 t. z.), těžké ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 147 t. z.) a ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 t. z.).

V českém právním řádu nenajdeme normy, které by upravovaly (zakazovaly) konkrétní chování pečující osoby ve vztahu k nezletilému dítěti. V některých jiných zemích se můžeme setkat s konkrétními skutkovými podstatami, které trestají například ponechání dítěte bez dohledu v automobilu (Kaitlyn's Law v Kalifornii, Leandra's Law v New Yorku – zákony jsou pojmenovány po dětech, které zemřely) nebo ponechání dítěte bez dohledu v domácnosti (Abused and Neglected Child Reporting Act v Illinois). V ČR tak musíme vycházet z judikatury soudů.

Níže se nachází několik rozhodnutí Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, které se zanedbáním náležitého dohledu v konkrétních situacích zabývaly.

Nález Ústavního soudu I. ÚS 1587/15 ze dne 15. 12. 2015: „Účel rodičovské odpovědnosti má zásadní dopady pro zjišťování, zda v daném případě újma vzniklá dítěti spadá do ochranného účelu rodičovské odpovědnosti. Tím je v dané situaci požadavek chránit děti před újmou, která jim vznikne neopatrností v dopravním provozu, ke které by u rozumové a volně vyspělé osoby nedošlo. Pokud tedy nezletilé dítě, nad kterým je vykonáván dohled, jedná plně v souladu s právem a v dané situaci se chová způsobem, jakým by se chovala průměrná svéprávná osoba, a přesto v dopravním provozu utrpí újmu, není v takové situaci splněn nexus protiprávnosti mezi porušením povinnosti dohlížející osoby a újmou. Z těchto důvodů je nutno při posuzování, zda osoba vykonávající dohled splnila své povinnosti, vzít vždy v potaz chování dítěte v dopravním provozu.“

7. rodinněprávní symposium

Nelze při určování zákonem požadované míry náležitého dohledu přijmout braniční pozici, ve které se odpovědnost osoby vykonávající dohled nad dítětem, a to zejména v kontextu újmy vzniklé samotnému dítěti, stává prakticky absolutní. A to ze dvou hlavních důvodů. Za prvé, takto intenzivní dohled by vedl ke značné ztrátě svobody dětí, a v důsledku i jejich radosti ze života. Jejich možnost podstupovat dobrodružné činnosti a být samostatné by byla značně omezena.

Za druhé, cílem péče o děti, jako součásti rodičovské odpovědnosti, je zajistit řádný všestranný vývoj dítěte, jak tělesný, tak citový, rozumový a mravní, a tím mimo jiné zajistit, aby po dosažení svéprávnosti bylo dítě již samo schopno rozhodovat o svém životě a nést následky svého jednání. Učit děti samostatnosti a odpovědnosti je tak povinností, ale i právem rodičů. Tím, že rodiče děti vychovávají k samostatnosti, tak je nejlépe chrání před nebezpečím.

Rozhodnutí o vzniku odpovědnosti rodiče za to, že porušil svou povinnost ochrany dítěte, které není plně svéprávné, tím, že zanedbal náležitý dohled nad dítětem, které se pohybovalo mimo jeho přímý dohled a kontrolu, zasahuje do práva rodičů určit způsob výchovy a míru samostatnosti dětí a zároveň i do svobody samotných dětí. Jedná se tak o zásah do základního práva rodičů i dětí na respektování jejich soukromého a rodinného života. Aby tento zásah byl přípustný, musí mít zákonný podklad, sledovat legitimní účel a být ve vztahu přiměřenosti k tomuto účelu. Při posuzování přiměřenosti je nutno posoudit, na jedné straně do jaké míry požadovaný standard dohledu zvýší ochranu dětí a na druhé straně do jaké míry zasahuje do práv dětí a rodičů. Nález Ústavního soudu III. ÚS 2065/15 ze dne 31. 5. 2016: „39. Nutno zdůraznit, že jednoroční děti nemohou být vzhledem ke svému věku vůbec účastníky provozu na pozemních komunikacích, není-li jejich bezpečnost zajištěna jinou osobou; tato osoba má povinnost učinit taková opatření, aby nedošlo k obroženi bezpečnosti provozu na pozemních komunikacích (srov. § 3 odst. 1 zákona o silničním provozu). Aidič osobního motorového vozidla tedy může v souladu s principem tzv. omezené důvěry v dopravě spoléhat na to, že dospělé osoby, dohlížející na jednoroční dítě v prostoru parkoviště, tomuto dítěti zamezí samostatný nekontrolovaný pohyb po pozemní komunikaci a vběhnutí do dráhy jeho vozidla, nevyplyvá-li z konkrétních okolností opak. To stejné platí i pro pohyb s vozidlem v obytné zóně, kde sice jsou povoleny hry dětí, avšak ani zde nelze očekávat samostatný pohyb nehlídaných ročních batolat.

Ústavní soud považuje za zjevně nepřiměřený a v praxi nerealizovatelný požadavek Nejvyššího soudu, který ve svém rozhodnutí naznačil, že je řidič povinen couvat pomocí jiné pověřené osoby nebo výstražného signálu vždy, kdy mu postavení vozidla při couvání neumožňuje přehlednout veškerý prostor za vozidlem a kdy mu může některá osoba vstoupit do prostoru za vozidlem. Ústavní soud se domnívá, že na řidiče osobního motorového vozidla nelze klást stejné požadavky, jako na řidiče autojeřábu, jak to činí Nejvyšší soud odkazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. července 1986 sp. zn. 5 Tz 21/86. Z povahy věci je zřejmé, že řízení autojeřábu při couvání je rizikovějším, než je tomu u osobního automobilu, a že na řidiče autojeřábu lze klást z hlediska míry opatrnosti vyšší požadavky. Posuzují-li obecné soudy zachování potřebné míry opatrnosti řidičem, musejí vzít v úvahu všechny konkrétní okolnosti, které měly vliv na možnost a schopnost řidiče předvídat, že ke střetu s chodcem může dojít.

Závěr o trestněprávním zavinění nelze nikdy dovozovat z pouhého faktu, že došlo ke škodlivému následku za účasti třetí osoby. K událostem, majícím objektivně nešťastnou nebo i tragickou povahu (jako tomu bylo v posuzované věci), dochází i bez cizího zavinění, jako je tomu v případech tzv. vis maior nebo v případech, kdy se přítomné třetí osoby na vzniku škodlivého následku nijak nepodílejí.“

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky 4 Tdo 1452/2015-23 ze dne 16. 12. 2015: „Dojde-li k závažným následkům na životě či zdraví dítěte, nad kterým rodič zanedbal dozor, představuje nedodržení pravidel rodičovské zodpovědnosti porušení důležité povinnosti ve smyslu § 143 odst. 2 nebo § 147 odst. 2 tr. zákoníku vyplývající z toho, že se jedná o rodiče dítěte, který je povinen ho chránit a učinit veškerá možná v úvahu připadající preventivní opatření. (...)

Pokud jde o rodičovskou odpovědnost, pak okresní soud právem poukazuje na § 858 občanského zákoníku. Z jeho odůvodnění vyplývá, že v situaci, kdy matka věděla, že se takto malé dítě může pohybovat volně na zahradě, kde je bazén, aniž by mohla plně spoléhat na to, že dítě je v péči starší sestry, přičemž došlo k tonutí dítěte, které bylo navíc

7. rodinněprávní symposium

v bazénu po takovou dobu, že došlo k nedostatečnému okysličení mozku, a tedy k trvalým následkům, pak je nutno v tomto kontextu absenci jejího neustálého dozoru vnímat jako porušení primární povinnosti rodiče, v důsledku jejíhož nesplnění došlo k popsání následku. Za této situace je proto nedodržení pravidel rodičovské zodpovědnosti nutno považovat za porušení důležité povinnosti vyplývající z toho, že se jedná o rodiče dítěte, který je povinen ho před obdobnými nebezpečími chránit a učinit veškerá možná v úvahu připadající preventivní opatření.“

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky 7 Tdo 1249/2014-21 ze dne 4. 11. 2014: „Rodičovská odpovědnost představuje velmi široký a zákonem obecně vymezený soubor práv a povinností rodičů při péči o nezletilé dítě. Přitom jde o zabezpečení výchovy dítěte v nejširším slova smyslu. Z jednoho konkrétního neučiněného úkonu při výkonu rodičovské odpovědnosti a v situaci, když rodič učinil další opatření, které považoval za dostatečné, nelze dovodit porušení tak široce a obecně stanovených práv a povinností rodiče při péči o nezletilé dítě a v návaznosti na to nelze dovodit ani trestněprávní odpovědnost rodiče dítěte. V možnostech rodiče totiž není zabezpečit nepřetržitý dohled nad dítětem. Trestně postižitelné by mělo být proto takové jednání, při kterém se bez důvodných pochybností prokáže, že rodič všestrannou péči o dítě soustavně nebo zásadním způsobem zanedbával. (...)

Nejvyšší soud z těchto důvodů shledal, že jednáním obviněných nebyl naplněn zákonný znak skutkové podstaty přečinu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 1, 2 tr. zákoníku spočívající v porušení důležité povinnosti uložené jim podle § 31 odst. 1 písm. a) zákona o rodině ani subjektivní stránka tohoto přečinu. Obvinění učinili pro zajištění života a zdraví svého syna vše, co po nich lze rozumně požadovat vzhledem k běžným standardům v českých domácnostech a co vzhledem ke svým osobním zkušenostem, věku a schopnostem syna považovali za potřebné. Ve chvíli, kdy zjistili, že jejich syn je schopen pohybovat s postýlkou a přemístit ji k oknu, zareagovali na tuto situaci učiněním tří opatření, která považovali za dostatečná, byť se později prokázal opak. K úrazu jejich syna došlo vlivem okolností, které obvinění vzhledem k učiněným opatřením nemohli předvídat ani předpokládat. V tomto případě došlo k objektivní situaci, která svým průběhem byla natolik neočekávaná a ojedinělá, že je vyloučena odpovědnost konkrétních osob za následek takové události.“

Při úvahách o možném zanedbání náležitého dohledu by bylo vhodné dát konkrétní odpovědi na otázky (doporučené mezinárodní standardy v závěrečné části sympozia):

- V jakém věku může krátkodobě zůstat dítě bez dohledu samo v domácnosti?
- V jakém věku může dítě zůstat samo přes noc doma?
- V jakém věku můžeme dítě pověřit dohledem nad mladším sourozencem?
- V jakém věku může dítě bez dohledu samo chodit do školy a kroužků?

Jako edukační materiál popisující možná ohrožení dítěte (i zanedbáním dohledu) v návaznosti na jeho věk lze doporučit webovou stránku <https://www.safekids.org/safetytips>.

Pokud v rámci řízení soudu ve věcech péče o nezletilé vyjde najevo, že pečující osoba zanedbala či zanedbává náležitý dohled nad dítětem, měl by soud takovou osobu poučit o povinnosti řádného výkonu dohledu nad dítětem, o možných následcích porušení této povinnosti. S ohledem na předmět řízení a konkrétní chování pečující osoby mohou mít taková zjištění vliv na rozhodnutí o formě péče, formě a rozsahu styku, výchovných opatření a případně rodičovské odpovědnosti. Ve zvláště závažných případech lze zvažovat rovněž o trestní odpovědnosti těchto osob.

Teze 6 – Neadekvátní očekávání od dítěte mohou vést k jeho újmě

Je nepřípustné, aby v důsledku neadekvátních očekávání od dítěte docházelo k fyzické, duševní či sociální újmě dítěte.
--

Neadekvátní očekávání od dítěte představují nerealistické požadavky, které neodpovídají možnostem

7. rodinněprávní symposium

a schopnostem dítěte. Nejčastěji se jedná o očekávání ve vztahu ke školním výsledkům, sportovním a uměleckým výkonům, sociální interakci (například očekávání, že dítě bude společenské, že bude mít mnoho kamarádů ...) a k jeho chování v rodině a společnosti (očekávání, že dítě bude vždy poslušné, bude dodržovat pravidla a chovat se podle představ dospělých).

Neadekvátní očekávání mohou vést ke snížení sebevědomí dítěte, mohou pro něj být zdrojem stresu. Zejména pokud ze strany pečující osoby dochází při nenaplnění očekávání ke kritice dítěte, jeho neustálému srovnávání s ostatními dětmi, zesměšňování, kontrolování a podobně, může dojít u dítěte k fyzické újmě (únnavové zlomeniny přetřénovaných dětí...), duševní újmě (stres, deprese, úzkosti, problémy se sebepojetím a sebeúctou ...) nebo újmě sociální (pocit izolace, sociální vyloučení ...).

Proto je důležité, aby pečující osoby v dítěti viděli jeho individuální potenciál a přizpůsobily svá očekávání jeho schopnostem, vývojovým možnostem a potřebám. Zvláště důležité je, aby tato problematika byla součástí přípravy zprostředkovaných pěstounů a osvojitelů a v případě svěření dítěte do péče jiné osoby nebo nezprostředkované pěstounské péče, aby soud o těchto skutečnostech potenciální pečující osoby edukoval.

Pokud v rámci řízení soudu ve věcech péče o nezletilé vyjde najevo, že pečující osoba klade na dítě nerealistické požadavky, měl by soud takovou osobu poučit o povinnosti pečovat o zdraví dítěte a jeho tělesný a citový vývoj, o možných následcích porušení této povinnosti na budoucí život dítěte. S ohledem na předmět řízení a konkrétní chování pečující osoby mohou mít taková zjištění vliv na rozhodnutí o formě péče, formě a rozsahu styku a výchovných opatření. V případech, kdy by dítě bylo pečující osobou při nesplnění očekávání trestáno či týráno, přichází v úvahu též přezkum jeho rodičovské odpovědnosti, popř. nastoupení trestní odpovědnosti.

Teze 7 - Pozitivní závazek státu

Je pozitivním závazkem státu učinit veškerá opatření tak, aby nedocházelo k násilí na dětech.

Právní úprava

Článek 3. Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.

Článek 8. 1. Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

Článek 8. 2. Evropské úmluvy o ochraně lidských práv, státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Článek 6. 2. Úmluvy o právech dítěte, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

Článek 32. 1. Listiny základních práv a svobod, rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.

Článek 32. 5. Listiny základních práv a svobod, rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

Judikatura

Podle judikatury ESLP musí státy, v rámci povinností, které vyplývají z článku 3 ve spojení s článkem 1 Evropské úmluvy o lidských právech, zajistit osobám ve své jurisdikci., tj. i dětem, ochranu před špatným zacházením i ze strany soukromých osob (*A. proti Spojenému království*, č. 25599/94, rozsudek ze dne 23. září 1998, § 22). Pozitivní závazek státu chránit osoby před špatným zacházením ze strany soukromých osob ESLP dovedl například v případě nevlastního otce bijícího dítě rákoskou (*A. proti Spojenému království*, cit. výše, § 22–24), zneužívání a zanedbávání dětí ze strany rodičů (*Z. a ostatní proti Spojenému království*, č. 29392/95, rozsudek velkého senátu ze dne 10. května 2001, § 73), znásilnění (*M. C. proti Bulbarsku*, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 148) nebo domácího násilí a vyhrožování (*Volodina proti Rusku*, č. 41261/17, rozsudek ze dne 9. července 2019, § 74–75).

V těchto případech ESLP potvrdil, že článek 3 Úmluvy chrání jednotlivce před každým špatným zacházením bez ohledu na to, zda je jeho původcem stát či soukromá osoba. ESLP také potvrdil, že se požadavek minimálního stupně závažnosti pro použitelnost článku 3 Úmluvy vztahuje i na špatné zacházení ze strany soukromé osoby (*Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku*, č. 41720/13, rozsudek velkého senátu ze dne 25. června 2019, § 121). Špatné zacházení může být shledáno v rozporu s článkem 3 Úmluvy, pokud např. vede ke snížení lidské důstojnosti, nebo vzbuzuje pocity strachu, úzkosti nebo méněcennosti (*Bouyid proti Belgii*, č. 23380/09, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 2015, § 87). V případech vztahujících se ke článkům 3 a 8 Úmluvy ESLP zdůrazňuje povinnost státu chránit fyzický a morální vývojdětí a jiných zranitelných osob (*K. U. proti Finsku*, č. 2872/02, rozsudek ze dne 2. prosince 2008, § 46). Věc *A. proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 23. 9. 1998 - Nevlastní otec potrestal devítiletého chlapce ranami zahradní hadice. Toto jednání vyústilo v trestní stíhání pro trestný čin ublížení na zdraví. Stěžovatel (nezletilý) namítal, že jednání otčíma bylo možné klasifikovat jako ponižující zacházení ve smyslu čl. 3 EÚLP a že vnitrostátní právo neposkytlo dostatečnou ochranu před takovým jednáním. ESLP s ohledem na fyzické známky ublížení na zdrav dovedl, že jednání dosáhlo takové intenzity, aby jej bylo možné podřadit pod nelidské zacházení. Ve svém rozsudku dovedl pozitivní závazek státu ve vztahu k čl. 3 Úmluvy. Tím je povinnost států zajistit, aby nikdo, kdo spadá pod jejich jurisdikci, nebyl podroben škodlivému zacházení ve smyslu čl. 3 EÚLP, a to ani ze strany třetích osob. Dovedl také, že dětem a jiným zvláště zranitelným osobám přísluší ochrana přímo ze strany státu spočívající přijetí takové právní úpravy, která bude mít dostatečně odstrašující účinky pro potenciální pachatele.

Věc *Z. a ostatní proti Spojenému království*, č. 29392/95, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 10. 5. 2001 - Stěžovatelé, čtyři sourozenci, Z, dívka narozená v roce 1982, A, chlapec narozený v roce 1984, B, chlapec narozený v roce 1986 a C, dívka narozená v roce 1988, byli všichni britskými státními příslušníky. V říjnu 1987 byla rodina stěžovatelů odkázána na sociální službu kvůli obavám o děti, včetně zpráv, že Z krade jídlo. Během následujících čtyř a půl roku sociální služba rodinu monitorovala a poskytovala rodičům různé formy podpory. Během tohoto období problémy pokračovaly. V říjnu 1989 policie při vyšetřování vloupání našla dětské pokoje ve špinavém stavu, matrace nasáklé močí. V březnu 1990 bylo oznámeno, že Z a A kradli jídlo z košů ve škole. V září 1990 bylo oznámeno, že A a B mají modřiny na obličejích. Při mnoha příležitostech bylo hlášeno, že děti byly zamčené ve svých pokojích a rozmazávaly okna exkrementy. Nakonec byly 10. června 1992 děti umístěny do pěstounské péče na žádost jejich matky. Psycholog, který vyšetřoval děti, zjistil, že starší tři vykazovaly známky vážné psychické poruchy, a poznamenal, že to byl nejhorší případ zanedbávání a citového týrání, jaký kdy viděl. Právní zástupce, jednající za stěžovatele, zahájil řízení proti místnímu úřadu a požadoval náhradu škody za nedbalost na základě toho, že úřad řádně nebral ohled na blaho dětí a nepodnikl účinná opatření k jejich ochraně. ESLP konstatoval, že státy, které ratifikovaly Evropskou úmluvu o lidských právech, byly povinny zajistit, aby jednotlivci v jejich jurisdikci nebyli vystaveni nelidskému nebo ponižujícímu zacházení, včetně takového špatného

7. rodinněprávní symposium

zacházení ze strany soukromých osob: viz [A. proti Spojenému království](#) (věc č. 100/1997/884 /1096) (The Times 1. října 1998; Zprávy rozsudků a rozhodnutí 1998-VI, odstavec 22). Tato opatření by měla poskytovat účinnou ochranu zejména dětí a dalších zranitelných osob a zahrnovat přiměřené kroky k zabránění špatnému zacházení, o kterém úřady věděly nebo měly vědět: viz *mutatis mutandis*, [Osman proti Spojenému království](#) (věc č. 87/1997/871/1083) (The Times 5. listopadu 1998; Zprávy 1998-VIII, odstavec 116). Nebylo sporu o tom, že zanedbávání a týrání čtyř dětských stěžovatelů dosáhlo hranice nelidského a ponižujícího zacházení a o tom, že došlo k selhání systému ochrany stěžovatelů před vážným, dlouhodobým zanedbáváním a zneužíváním. V důsledku toho došlo k porušení článku 3.

Věc [V. C. proti Itálii](#), č. 54227/14, rozsudek ze dne 1. února 2018 – ESLP rozhodl, že došlo k porušení práv nezletilé dívky na ochranu proti špatnému zacházení a na respektování fyzické a psychické integrity chráněných články 3 a 8 Úmluvy, jelikož vnitrostátní soud a orgány sociálněprávní ochrany dětí nepostupovaly s náležitou péčí a urychleně nepřijaly všechna opatření, která po nich bylo možno rozumně požadovat za účelem zajištění ochrany nezletilé dívky před sexuálním vydíráním a znásilněním.

Nález Ústavního soudu I. ÚS 1764/16 ze dne 3. 11. 2016, Ústavní soud, obdobně jako Evropský soud pro lidská práva (dále jen "ESLP"), ve své rozhodovací praxi opakovaně zdůrazňuje význam práva na rodinný život zaručeného obecně v čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy, jehož základním prvkem je soužití rodičů a dětí. Právě v jeho rámci se má uskutečňovat péče o děti a jejich výchova ze strany rodičů, na což mají jak děti, tak i rodiče právo podle čl. 32 odst. 4 Listiny [srov. např. nález Ústavního soudu [sp. zn. II. ÚS 838/07](#) ze dne 10. 10. 2007 (N 157/47 SbNU 53) či nález Ústavního soudu [sp. zn. III. ÚS 3363/10](#) ze dne 13. 7. 2011 (N 131/62 SbNU 59)]; všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz/>. Vazba mezi rodičem a dítětem představuje nej přirozenější lidskou vazbou a jeden z prvořadých předpokladů lidského vývoje [nález [sp. zn. IV. ÚS 2244/09](#) ze dne 20. 7. 2010 (N 146/58 SbNU 227), bod 43].

Ústavněprávní základ ochrany rodiny a rodičovství je obsažen v čl. 32 Listiny. Konkrétně pak čl. 32 odst. 4 Listiny garantuje rodičům právo pečovat a vychovávat děti, a naopak dětem zajišťuje právo na rodičovskou výchovu a péči. Systematické zařazení tohoto práva do kategorie práv hospodářských a sociálních se nutně musí odrazit v interpretaci tohoto práva, a to nikoliv jako práva rodičů a dítěte na to, aby státní moc nezasahovala do rodinné péče, nýbrž práva na to, aby takové péči státní moc poskytovala specifickou ochranu. Článek 32 odst. 5 Listiny proto zdůrazňuje pozitivní závazky státu, které plynou i z práva na respektování rodinného života podle čl. 8 evropské Úmluvy. Podle judikatury ESLP má obecně stát jednat tak, aby se mohlo rodinné pouto mezi rodiči a dětmi rozvíjet (např. rozsudek ESLP ve věci [Gnabore proti Francii](#) ze dne 19. září 2000 č. 40031/98, § 51, rozsudek velkého senátu ESLP ve věci [Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku](#) ze dne 6. července 2010 č. 41615/07, § 140). Je tedy právem dítěte i rodiče pečujícího o dítě, aby stát této péči poskytoval zvláštní ochranu [viz např. nález [sp. zn. IV. ÚS 257/05](#) ze dne 26. 1. 2006 (N 26/40 SbNU 211)], a to mj. prostřednictvím opatrovnického soudnictví. Jedním z hlavních úkolů opatrovnických soudů přitom je chránit ohrožené děti, pokud možno při zachování jejich původní rodiny, příp. přispívat k obnově narušených vztahů v takové rodině.

Ve věcech péče soudu o nezletilé soud naplňuje pozitivní závazek státu na poli ochrany rodinného života a na poli ochrany proti nelidskému či ponižujícímu zacházení vždy s ohledem na konkrétní okolnosti případu, předním hlediskem je přitom nejlepší zájem dítěte. Obecně je možno úkony soudu rozdělit podle fáze, ve které s dítětem a pečující osobou jedná. Při podezření, že se ocitlo nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat, nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen (§ 452 odst. 1 z. ř. s), je primární povinností soudu zajistit ochranu a bezpečí takového dítěte. Pokud bylo dítě odebráno z péče rodičů nebo jiné osoby či takové odebrání hrozí, měl by soud zajistit ochranu a bezpečí dítěte a je-li to účelné, měl by motivovat a vést rodiče (pečující) osobu

7. rodinněprávní symposium

k posílení rodičovských (pečujících) kompetencí. Za tím účelem je edukuje o žádoucím rodičovství (žádoucí péči) a vede je k absolvování adekvátní odborné pomoci (intervence), která má potenciál rodičovské (pečující) kompetence posílit. Pokud dítě zůstalo v péči rodičů, kteří i po absolvování adekvátní odborné pomoci mají některé kompetence narušené, měl by soud dohlížet, že jsou zajišťovány potřeby dítěte substitučním způsobem. Pokud bylo dítě z péče rodičů odebráno, měl by soud dohlížet na jeho prospívání (například § 72 odst. 1, 2 jednacího řádu).

Cílem rodinněprávního soudnictví je naplnění nejlepšího zájmu konkrétního dítěte v konkrétní situaci a dosažení maximální možnou úroveň ochrany (prospívání, které je v dané situaci možné). Viz obdobně 6. symposium (Teze IV. – „Koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě, jehož se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jeho osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte. Při posuzování nejlepšího zájmu dítěte nelze postupovat podle předem daného schématu, zájem a potřeby konkrétního dítěte je třeba posuzovat v každém jednotlivém případě zvlášť a se snahou o minimalizaci negativních důsledků pro dítě.“

V 6. a 7. tezi 7. sympozia se hovoří o pozitivním závazku státu na poli ochrany rodinného života s tím, že soudy by neměly dopustit, aby se s dětmi zacházelo nevhodně. Jedním z institutů, které při naplnění tohoto závazku mohou soudy využít, je soudní dohled. Rozhodne-li soud o dohledu nad dítětem (§ 925 odst. 1, písm. b) o. z.), měl by přitom v odůvodnění svého rozhodnutí uvést z jakého důvodu je dohled stanoven, na jaké skutečnosti bude dohlíženo, jak bude dohled probíhat, kdo ho bude realizovat a jaké mohou být následky nevhodného chování pečujících osob. Je-li o dohledu rozhodnuto v době, kdy rodiče usilují o posílení svých rodičovských kompetencí (tzv. intervenční fáze), měl by být dohled primárně zaměřen na monitoring a vyhodnocování odborné pomoci cílené na posílení rodičovských kompetencí. Setkání soudce s rodiči v rámci realizace dohledu by měla být velmi četná (v řádu týdnů), neboť autorita soudu pomáhá v motivaci rodiče ke změně chování. Pokud v této fázi je dítě odňato z péče rodičů, zaměřuje se dohled též na zachování, případně posilování vztahu dítěte s rodiči. Je-li o dohledu rozhodnuto v době, kdy již neprobíhají intervence zaměřené na posílení kompetencí rodičů, je dohled primárně zaměřen na naplňování potřeb dítěte, na jeho prospívání. Je-li dítě odňato z péče rodičů, tak též na budování identity dítěte a na realizaci kontaktů s osobami příbuznými a blízkými. Při realizaci dohledu by měl soud jednat s rodiči a naplňovat participační práva dítěte.

Teze 8 – Shledá-li soud během soudního řízení, že by mohlo docházet k násilí na dítěti je povinen přispět k jeho ochraně

Vyjde-li v průběhu řízení ve věcech péče soudu o nezletilé najevo, že by mohlo docházet k násilí na dítěti ze strany pečující (nebo potenciálně pečující) osoby, je soud povinen naplnit pozitivní závazek na poli ochrany rodinného a soukromého života a na poli ochrany proti nelidskému či ponižujícímu zacházení.

Pokud v rámci řízení o úpravu péče, styku, věcech pro dítě významných, na nichž se rodiče nedohodnou či jiných řízení, která se týkají úpravy poměrů nezletilého dítěte, vyjde najevo, že by mohlo docházet k násilí na dítěti ze strany pečující (nebo potenciálně pečující) osoby, nemůže soud tuto skutečnost ignorovat. Nejčastěji se bude jednat o podezření z domácího násilí, trestání dítěte, či jeho zanedbávání. Od reálných indicíí svědčících o násilí na dítěti je třeba pečlivě odlišovat falešná nařčení jedné z nesvářených stran, která jsou projevem rodičovské obstrukce (Soubor názorů a vzorců chování, které brání větší angažovanosti druhého rodiče v péči o děti. Rodič, jenž v souvislosti i

7. rodinněprávní symposium

s rozvodem či rozchodem zažívá pocity nepřátelství, zranění a hněvu, často brání kontaktu druhého rodiče s dítětem – srovnej Oldřich Matoušek a kol., Děti a rodiče v rozvodu, Portál s.r.o., 2015, s. 40).

Platí, že soudy by měly ingerovat do rodinného života rodičů a dítěte pouze pokud je to nezbytné, týká se to zejména schvalování dohod rodičů o úpravě poměrů jejich dítěte. Důležité je zdůraznit, že tato premisa má své místo jen v případě, že se jedná o dohodu kompetentních rodičů. Uzavřou-li dohodu rodiče, jejichž kompetence jsou narušeny, měla by ingerence státu být výraznější. Není možno bez dalšího schválit dohodu rodičů o péči či styku, je-li zřejmé, že v rodině je přítomno neřešené domácí násilí, je-li dítě zanedbáváno nebo pečující osoba dítě fyzicky trestá či na něj má nerealistická očekávání. V takovém případě jsou soudy povinny v rámci vyšetřovací zásady pečlivě zjistit skutkový stav a popřípadě v rámci zásady oficiality zahájit příslušné řízení. Podle okolností případu se může jednat o styku, o výchovné opatření, o řízení o pěstounské péči, o rodičovské odpovědnosti apod.

Pokud se násilí na dítěti dopouští pouze jeden rodič, měl by soud tuto skutečnost zohlednit v rozhodnutí o formě péče a/nebo v rozhodnutí o formě a rozsahu styku (viz odkazy na zahraniční postupy v poslední části sympozia).

Jsme si vědomi nutnosti zabývat se i otázkou prospívání dětí v péči jiných osob než rodičů (včetně postadopční péče, pěstounská péče, péče třetí osoby), včetně nabídky a dostupnosti jejich adekvátní podpory. Tématu se budeme věnovat samostatně.

Teze 9 – Při práci s ohroženými dětmi je potřeba předcházet sekundární traumatizaci a/nebo viktimizaci dítěte

Při prokazování, zda došlo k násilí na dítěti, je třeba postupovat ohleduplně, aby nedocházelo k traumatizaci a/nebo sekundární viktimizaci dítěte.

Řešení situace dětí, ke kterým se nevhodně chovají pečující osoby, zahrnuje jak nástroje práva (justici), tak psychosociální podporu (sociální služby, služby poskytované v rámci systému zdravotních služeb, zajištění náhradního výchovného prostředí /ideálně v některé z forem náhradní rodinné péče). Ochrana dětí, se kterými je a/nebo bylo nevhodně zacházeno má tři základní roviny, a to: terapeuticko-sanační, rodinněprávní a trestněprávní. Při tom platí, že využití trestního práva by mělo být až krajním řešením. Zásadní je, aby všechny tyto úrovně ochrany dětí byly propojeny a koordinovány. Jen tak je možné ochránit ohrožené děti před sekundární viktimizací, druhotnou traumatizací či systémovým týráním (viz závěry 6. rodinněprávního sympozia. V této souvislosti je důležité definovat smysl jednotlivých řízení (opatření).

Trestní řízení (trestní justice)

Smysl řízení: Prokázat zacházení s dětmi, které naplňuje znaky trestného činu (zjistit, zda se stal trestný čin a kdo je za něj odpovědný) a rozhodnout o vině a trestu (včetně náhrady újmy – majetkové škody i nemajetkové újmy). V souladu s principy restorativní justice a justice zaměřené na řešení příčin (problem solving justice) by mělo trestní řízení sloužit i k pochopení nevhodnosti chování rodiče/pečující osoby vůči dítěti, uvědomění si důsledků vlastního chování, včetně odpovědnosti za možné narušení vztahu dítěte k rodiči (důvěra, strach atp.), přijetí odpovědnosti za prožitky utrpení dítěte. Zároveň by účelem trestního řízení mělo být zjištění a zajištění potřeb dítěte/oběti ať už ve smyslu reparace újmy (ať již má formu imateriální, např. omluva, tak materiální, např. náhrada újmy v penězích), tak naplnění potřeb dítěte v průběhu řízení (postup orgánů činných v trestním řízení, bezpečí, ochrana před sekundární viktimizací). Takto koncipované trestní řízení může být

7. rodinněprávní symposium

nástrojem pro zahájení procesu změny v chování rodiče/pečující osoby.

Ochrana dítěte: Dítě by mělo mít od úvodní detekce nevhodného zacházení k dispozici veškerou podporu, která mu jako zvláště zranitelné oběti náleží dle zákona o obětech trestných činů. Dítěti by měly být srozumitelnou formou dle jeho věku předány informace o průběhu trestního řízení (včetně informací o potřebě účasti dítěte u některých úkonů). Dítě by mělo být provázeno po celou dobu řízení kvalifikovanou osobou v procesním postavení zmocněnce (ve smyslu § 50 a násl. t. ř. z.), event. kolizního opatrovníka (ve smyslu § 45 t. ř. z.), která po odborné stránce hájí jeho práva a zároveň mu poskytuje emocionální a sociální podporu. Za daného stavu je namístě, aby příslušný orgán činný v trestním řízení při ustanovení kolizního opatrovníka dítěti důsledně vážil, zda by tímto opatrovníkem neměl být ustanoven advokát specializující se na pomoc v trestních věcech, čímž lze od samého počátku řízení docílit kvalifikovaného zastoupení na odpovídající odborné úrovni. Současně je třeba připomenout, že dítě coby poškozený v trestním řízení, má podle § 51a odst. 2 t. ř. z. přímo ze zákona (tedy automaticky a nikoli až na základě rozhodnutí soudu) přiznán nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem, je-li jím advokát (kterého si zvolí, popř. požádá o jeho ustanovení soudem), zcela bezplatně, a to bez ohledu na své osobní a majetkové poměry.

Získávání informací od dítěte: Výslech (a to při důsledném dodržení zákonných podmínek § 102 t. ř. z., event. § 158 odst. 9 t. ř. z. upravujících specifika výslechu osoby mladší osmnácti let v trestním řízení, tak aby bylo maximálním možným způsobem eliminováno hrozící riziko způsobení druhotné újmy vyslychanému dítěti nevhodným postupem či přístupem ze strany příslušných orgánů činných v trestním řízení) a neodkladné úkony atp. Dítě by mělo být vyslycháno způsobem, který umožní použití výslechu v dalších fázích trestního řízení bez potřeby jeho opětovného výslechu. Totéž platí o dalších úkonech trestního řízení, při nichž je nutná osobní účast dítěte.

Specifické okolnosti: I v rámci trestního řízení by mělo být postupováno tak, aby (je – li to možno) výpověď/sdělení dítěte nebylo stěžejním „důkazem“ proti rodiči. Jeví se jako žádoucí v maximální míře využívat veškeré další exaktní důkazy (fyzické nálezy, včetně znaleckých interpretací, výslechy dalších osob). Pro dítě může být velmi emocionálně zatěžující (aktuálně i z pohledu vývojové perspektivy), pokud jsou jeho sdělení/výpověď hlavní „příčinou“ odsouzení rodiče. I rodiče, kteří se vůči svým dětem dopouští velmi krutého chování, mohou být svými dětmi milováni, děti se mohou domnívat, že si toto kruté chování „zasloužily“ a mohou se obviňovat z rozbití rodiny, či potrestání (uvěznění) rodiče.

Řešení: Důkladná a koordinovaná spolupráce mezi trestní a opatrovnickou justicí. Zohledňování celkové životní perspektivy ohroženého dítěte. Trestní i opatrovnická justice by při rozhodování ve věcech ohroženého (týraného, zneužívaného, zanedbávaného...) dítěte měla vycházet ze všech dostupných informací o dítěti a jeho rodině a je třeba zjednodušit a zintenzivnit vzájemnou dostupnost informací a důkazů získaných v obou řízeních.

Opatrovnické řízení (opatrovnická justice)

Smysl řízení: Zajistit dítěti bezpečné prostředí, ve které se bude moci plnohodnotně rozvíjet, prostřednictvím zhodnocení (ne)prospívání dítěte a (ne)kompetence pečující osoby, včetně kvality vztahu mezi dítětem a pečující osobou a pečující osobou a dítětem. Důležité je zjistit příčinu nevhodné péče ze strany rodiče a podpořit jeho kapacitu ke změně chování/způsobu péče o dítě. Zatímco nedostatek znalostí či dovedností lze prostřednictvím vhodné zvolené intervence doplnit, nedostatek vztahu či empatie rodiče/pečující osoby vůči dítěti není možné sanovat. V souladu s principy justice zaměřené na řešení příčin (problem solving justice) by řízení mělo přispět k stanovení a monitorování intervencí, jejichž prostřednictvím rodič/pečující osoba nabyde chybějící znalosti, dovednosti, schopnosti nebo jsou jí tyto doplněny existujícími službami. Případně identifikování rodiče/pečující osoby, která není schopna dítěti zajistit ani minimální standard bezpečí/prospívání a v souladu

7. rodinněprávní symposium

s těmito zjištěními volit opatření (odebrání dítěte z péče rodiče, zásah do rodičovské odpovědnosti).

Ochrana dítěte: Prostřednictvím kvalifikovaného výkonu kolizního opatrovnickví a participací dítěte na řešení situace. Nikoliv jednorázovým úkonem uskutečnění „pohovoru“, ale trvalým informováním dítěte o průběhu řízení/intervencí a jeho prováděním řízením i opatřeními, která jsou vůči němu a jeho rodině směřována.

Získávání informací od dítěte: Soud by měl s dítětem hovořit přímo (může využít soudního sociálního pracovníka) a měl by se zaměřit na pochopení každodenního života dítěte, jeho perspektivy řešené situace a očekávání směřujících k budoucnosti. Otázky by měly směřovat k tomu, jak vypadá běžný den dítěte, kdo a jak o něj pečuje, kdo je pro něj blízkou osobou, ke které cítí důvěru atp. Sdělení dítěte by nemělo sloužit k „sbírání důkazů“ o nefunkčnosti rodičů, nemělo by sloužit k validaci nebo konfrontaci sdělení dítěte a rodiče, ale výhradně k pochopení toho, zda, jak a kým jsou naplňovány potřeby dítěte (včetně potřeby bezpečí). Dítě (zejména děti školního věku) mohou svá sdělení přizpůsobovat tomu, co je ve společnosti považováno za „normální“ (např. děti obecně vědí, že by jim rodiče „měli“ pomáhat se školou, pokud se to u nich doma neděje, mohou tvrdit, že rodiče jim pomáhají, ale ony jsou hloupé a stejně tomu nerozumí; děti se také mohou stydět za některé rodinné situace nebo vědí, že jsou společensky nežádoucí, a proto je budou popírat – např. děti rodičů alkoholiků popírají pití rodičů, omlouvají je, že jsou nemocní, že toho mají hodně atp.). Toto chování by nemělo být hodnoceno jako lhaní, nebo nespolupráce dítěte, či dokonce konfrontovat dítě s dalšími důkazy či zjištěními. Ze strany dítěte se může jednat o nevědomý obranný mechanismus, projev loajality a vztahu k rodiči atp. (zvědomení reálného obrazu rodiče je předmětem terapeuticko-sanačního procesu, nikoliv opatrovnického řízení).

Specifické okolnosti: V opatrovnickém řízení mají být posouzeny všechny děti, o něž pečuje rodič/pečující osoba s potenciálně oslabenými kompetencemi (i sourozenci, děti, které rodič nemá ve své péči, ale pravidelně o ně pečuje).

Řešení: Koordinace opatrovnického řízení s poskytováním ochrany prostřednictvím OSPOD a služeb poskytovatelů odborné pomoci. Časově ohraničené intervence s jasně stanovenými cíli týkající se kvality života dítěte.

Terapeuticko-sanační podpora (poskytovatelé odborné pomoci)

Smysl: Hojení případných traumatických následků dosavadní nevhodné péče ze strany rodičů/pečujících osob a ozdravení vzájemných rodinných vztahů.

Ochrana dítěte: Terapeuticko-sanační služby jsou poskytovány jen, jsou-li indikovány na základě potřeb dítěte (dítě tedy není podrobováno terapii pro terapii) a na základě jeho informovaného souhlasu.

Specifické okolnosti: Informace poskytované poskytovatelem odborné pomoci opatrovnickým soudům by měly obsahovat zejména informace týkající se kvality života dítěte (zda jsou naplňovány potřeby dítěte) a nabývání/nenabývání kompetencí rodičů/pečujících osob.

Teze 10 – Ingerence státu v případech ohrožených dětí má být přiměřená jednání pečující osoby

Nástroje a opatření použitá v rámci naplňování pozitivního závazku na poli ochrany rodinného života a na poli ochrany proti nelidskému či ponižujícímu zacházení musí být přiměřené jednání pečující osoby.

7. rodinněprávní symposium

Pokud rodič nevykonává rodičovství žádoucím způsobem (řádně nerealizuje rodičovskou odpovědnost), popř. jiná osoba nepečuje o dítě žádoucím způsobem, neznamená to vždy nutnost ingerence státu do rodinného života. Je třeba vždy pečlivě zvažovat s ohledem na konkrétní okolnosti případu, zda do popředí vystupuje negativní závazek státu na poli ochrany rodinného života (Ústavní soud zde vychází z premisy, že jsou to primárně rodiče, kdo rozhoduje o osudu svých dětí, a tudíž i ingerence státu by měla nastoupit pouze v těch případech, kdy je to skutečně nezbytně nutné. – nález Ústavního soudu III.ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016) nebo shora uvedený závazek pozitivní. Rozhodující kritériem přitom bude chování rodiče (pečující osoby). Je nutno zvážit, zda chování či opomenutí pečující osoby může potenciálně vést k fyzické, duševní nebo sociální újmě dítěte, jeho diskriminaci nebo jinému porušování jeho práv a jak závažné mohou být pro dítě následky. To, zda chování pečující osoby má již pozorovatelné následky na dítěti bude rozhodující zejména až v případném trestním řízení. Porušování potřeby bezpečí dítěte vnímáme jako projev narušené rodičovské odpovědnosti. Není možné dát přesná závazná doporučení postupu, ale je vždy potřeba zvažovat opatření v souvislosti s individuálními okolnostmi případu.

Intenzitu a četnost nežádoucího chování a následná přiměřená opatření lze demonstrovat například na tělesném trestání dítěte. Panuje shoda, že fyzické tresty jsou nepřijatelné. Pokud řádně pečující rodič ojedinele „plácne“ dítě přes zadek neznamená to, že by tento incident měl být řešen před orgánem sociálně-právní ochrany dětí či soudem. Zároveň by však rodič měl mít informace o tom, proč je jeho chování nežádoucí, jaké může mít vliv na dítě a jaké jsou možné výchovné metody dítěte. Bylo by vhodné, aby každý rodič takové informace obdržel od dětského lékaře nebo učitele, popřípadě od soudu, vyjde-li taková skutečnost najevo v rámci probíhajícího opatrovnického řízení. Jiná situace nastane v případě, kdy vyjde najevo zvláště intenzivní potrestání dítěte a/nebo dlouhodobé užívání fyzických trestů. Podle okolností případu potom soud může zvažovat neodkladné odnětí dítěte z péče takové osoby nebo rozhodnutí o (změně) péči či (změně, zákazu) styku, rozhodnutí o výchovných opatření nebo může dojít k trestnímu stíhání pečující osoby.

Nástroje a opatření můžeme seřadit od nejméně ingerujících do rodinného života takto:

1. doporučení odporníků,
2. edukace orgánem sociálně-právní ochrany či soudem,
3. doporučená či uložená odborná pomoc (intervence),
4. rozhodnutí ve věci rodinného práva soukromého (úprava péče a styku),
5. rozhodnutí ve věcech rodinného práva veřejného (výchovná opatření, odnětí dítěte, rodičovská odpovědnost),
6. rozhodnutí v trestním řízení.

Pokud rodič sám dobrovolně vyhledá odbornou pomoc, prokazuje tím svou rodičovskou kompetenci.

Praktická doporučení

Popis žádoucího chování pečujících osob a žádoucích standardů prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, a to od minimálního standardu po ideální stav (konkrétnější popis viz Pemová, Ptáček, Polák, 2024 a „Nástroje pro vedení případů“ na www.prodite21.cz).

Psychické a fyzické zdraví pečující osoby	
0	Pečující osoba může mít fyzické či psychické omezení, které může krátkodobě (v řádu max. 1 měsíce) snížit její schopnost zajišťovat péči o dítě. Matka potřebuje v zajištění potřeb dítěte pravidelnou a systematictější pomoc. Základní potřeby dítěte jsou zajištěny.
+	Pečující osoba může mít fyzické či psychické omezení, které může akutně (v řádu dní) ovlivňovat jeho/její schopnost zajišťovat péči o dítě. Veškeré potřeby dítěte jsou zajištěny.
+	Pečující osoba nemá žádné fyzické či psychické omezení, které by negativně ovlivňovalo její schopnost zajišťovat potřeby dítěte.
Užívání alkoholu a návykových látek	
0	Pečující osoba může mít obtíže s užíváním alkoholu nebo návykových látek.
+	Pečující osoba aktuálně nemá obtíže s užíváním alkoholu nebo návykových látek.
+	Pečující osoba nikdy neměla a nemá obtíže s užíváním alkoholu a / nebo návykových látek.
Schopnost zabezpečit základní potřeby dítěte	
0	Pečující osoba vnímá rodičovství jako pozitivní a důležitou hodnotu svého života, je otevřena edukaci a odborné podpoře v této oblasti. V minulosti došlo k selhání v rodičovské roli (opuštění dítěte, odložení dítěte, odebrání dítěte – jakéhokoliv dítěte hodnoceného rodiče), bez toho, že by bylo dítě v důsledku tohoto chování zraněno. Pečující osoba využila příslušné intervence a od jejího úspěšného absolvování uplynulo více jak 12 měsíců.
+	Pečující osoba vnímá rodičovství jako pozitivní a důležitou hodnotu svého života. V minulosti došlo k selhání v rodičovské roli (opuštění dítěte, odložení dítěte, odebrání dítěte – jakéhokoliv dítěte hodnoceného rodiče), bez toho, že by bylo dítě v důsledku tohoto chování vážně zraněno či vážně traumatizováno. Pečující osoba využila příslušné intervence a od jejího úspěšného absolvování uplynulo více jak 18 měsíců.
+	Pečující osoba vnímá rodičovství jako pozitivní a důležitou hodnotu svého života. V minulosti nedošlo nikdy k vážnému selhání v rodičovské roli (opuštění dítěte, odložení dítěte, odebrání dítěte – jakéhokoliv dítěte pečující osoby).
Kvalita vztahu s dítětem	
0	Pečující osoba má zpravidla pozitivní pocity vůči dítěti. Může však potřebovat podporu nebo další služby pro udržení pozitivních vztahů s dítětem.
+	Kvalita vztahu pečující osoby je dobrá. Pokud v minulosti došlo k narušení vztahu mezi pečující osobou a dítětem, od úspěšného ukončení poskytnuté intervence uplynulo více jak 12 měsíců.
+	Kvalita vztahu pečující osoby a dítěte je velmi dobrá.
Výchovné metody a komunikace s dítětem.	
0	Pečující osoba většinou používá výchovné metody odpovídající věku a specifickým potřebám dítěte, s respektem k jeho tělesné a psychické integritě a důstojnosti.

7. rodinněprávní sympozium

	<p>Při výchově nepoužívá fyzické tresty, byť může vnímat obtíže se sebeovládáním při řešení výchovně náročných situací (např. křičí, bouchá dveřmi, odchází z místnosti, hodí předmětem mimo osobní prostor dítěte atp.). Pečující osoba je ve všech oblastech otevřena edukaci a podpoře.</p>
+ 1	<p>Pečující osoba většinou používá výchovné metody odpovídající věku a specifickým potřebám dítěte, s respektem k jeho tělesné a psychické integritě a důstojnosti. Při výchově aktuálně nepoužívá fyzické tresty</p>
+ 2	<p>Pečující osoba používá výchovné metody odpovídající věku a specifickým potřebám dítěte, s respektem k jeho tělesné a psychické integritě a důstojnosti. Při výchově aktuálně ani v minulosti nepoužívala fyzické tresty.</p>
<p>Péče o vzdělání a rozvoj dítěte</p>	
0	<p>Pečující osoba naplňuje vzdělávací a seberozvojové potřeby dítěte na základní úrovni. Případné snížené schopnosti v této oblasti jsou důsledkem situačních faktorů nebo akutních problémů, které musí řešit. Pečující potřebuje informace a podporu. Je otevřená k spolupráci a doporučením.</p>
+ 1	<p>Pečující osoba naplňuje vzdělávací potřeby dítěte. Umožňuje dítěti seberozvoj, nikoliv pouze na výkonnostní, ale i prožitkové úrovni.</p>
+ 2	<p>Pečující osoba naplňuje veškeré vzdělávací potřeby dítěte. Aktivně podporuje dítě v seberozvoji, nikoliv pouze na výkonnostní, ale i prožitkové úrovni.</p>
<p>Péče o zdravotní stav a prospívání dítěte</p>	
0	<p>Pečující osoba je schopna zajistit zdraví a prospívání dítěte na standardní úrovni, reaguje vstřícně na doporučení směřující ke zlepšení v této oblasti.</p>
+ 1	<p>Pečující osoba je schopna zajistit zdraví a prospívání dítěte.</p>
+ 2	<p>Pečující osoba je schopna zajistit zdraví a prospívání dítěte na nejlepší možné úrovni.</p>
<p>Rozpoznávání problémů a motivace k jejich řešení</p>	
0	<p>Pečující osoba nemusí rozumět potřebám dítěte, mohou jí chybět některé schopnosti nebo dovednosti, ale je ochotna v tomto dosáhnout změny (potřebuje nové informace, schopnosti, dovednosti, posílit nebo doplnit kapacitu, zdroje změn).</p>
+ 1	<p>Pečující osoba rozumí potřebám dítěte a vlastní odpovědnosti za jeho prospívání. V minulosti jí mohli chybět některé schopnosti nebo dovednosti, ale byla schopna dosáhnout změny.</p>
+ 2	<p>Pečující osoba rozumí potřebám dítěte, je ochotna i schopna je naplňovat (má informace, schopnosti, dovednosti, kapacitu zdroje i ochotu ke změnám). Pokud využívala či intervenční služby, vždy se jednalo / jedná o její iniciativu (tzn. rozpoznává potíže sama a aktivně vyhledává podporu / pomoc).</p>
<p>Příjem a hospodaření</p>	
0	<p>Pečující osoba je schopna zajistit základní ekonomické potřeby dítěte s využitím vlastních příjmu a běžně dostupných veřejných služeb/dávek.</p>
+ 1	<p>Pečující osoba je schopna zajistit základní ekonomické potřeby dítěte z vlastních nebo rodinných zdrojů.</p>
+ 2	<p>Pečující osoba je schopna plně zajistit veškeré ekonomické potřeby dítěte z vlastních zdrojů.</p>
<p>Kriminální nebo násilné chování, sociální adaptace</p>	
0	<p>Pečující osoba je sociálně adaptovaná. V anamnéze mohou být uvedeny události svědčící o její nižší schopnosti respektovat sociální normy, na své chování má náhled.</p>
+ 1	<p>Pečující osoba je sociálně adaptovaná.</p>

7. rodinněprávní symposium

+ 2	Pečující osoba je (a vždy byla) plně sociálně adaptovaná.
Vzájemný vztah mezi osobami pečujícími o dítě, vztahy v širší rodině	
0	Vzájemný vztah pečujících osob poskytuje dítěti pocit bezpečí, byí může být občas znejistěno jejich neshodami.
+ 1	Vzájemný vztah pečujících osob poskytuje dítěti pocit bezpečí, součástí života dítěte jsou i další blízké rodinné osoby.
+ 2	Vzájemný vztah pečujících osob poskytuje dítěti pocit bezpečí, součástí života dítěte jsou i další blízké rodinné osoby. Jsou pro něj zdrojem jistoty, podpory a žádoucích vzorů partnerského chování.
Bydlení a péče o domácnost	
0	Pečující osoba je schopna zajistit bezpečné bydlení dítěte ve zdravotně nezávadném stavu.
+ 1	Pečující osoba je schopna zajistit bydlení dítěte ve vyhovujícím stavu.
+ 2	Pečující osoba je schopna plně zajistit bydlení dítěte v nezávadném stavu.

Příklady definování adekvátního dohledu nad dětmi (pracovní překlad)

Dohled nad dětmi stát Minnesota (dostupné z:

<https://www.co.dakota.mn.us/HealthFamily/Parenting/Supervision/Pages/default.aspx>)

Zákon státu Minnesoty nestanoví konkrétní věk, kterého musí dítě dosáhnout, aby mohlo být ponecháno samo doma, a/nebo v péči jiného dítěte. Existují však obecné právní normy, které vyžadují přiměřený a vhodný dohled nad dětmi. Místě příslušné orgány ochrany dětí jsou povinny prosazovat tento obecný zákon. Dakota County Child Protection (ekvivalent MPSV/krajský OSPOD) přijal pokyny k definování situací, kdy bude vyšetřovat nebo posuzovat hlášení dětí, nad kterými nebyl vykonáván dostatečný dohled.

Jedním z nejdůležitějších způsobů, jak udržet děti v bezpečí, je, aby děti byly pod dohledem dospělého nebo jiné odpovědné (způsobilé) osoby. OSPOD dohlédne na bezpečnost dítěte, pokud nejsou při péči o děti dodržována níže uvedená pravidla:

- Děti do věku 8 let nejsou nikdy ponechány samy (po žádnou dobu)
- Děti ve věku 8-10 let mohou být ponechány samy méně než tři hodin
- Děti ve věku 11-13 let mohou být ponechány samy po dobu kratší než 12 hodin
- Děti ve věku 14-15 let mohou být ponechány samy po dobu kratší než 24 hodin
- Děti ve věku 16-17 mohou být ponechány o samotě déle, pokud existuje plán, jak reagovat na nouzovou situaci

Věk, kdy děti mohou hlídat jiné děti

- Děti mladší 11 let by neměly zajišťovat péči / dohled nad jinými dětmi.
- Pro děti ve věku 11 let a starší, které zajišťují péči / dohled nad jinými dětmi, se vztahují stejné limity na základě jejich věku, jak je popsáno výše (např. 12leté dítě, které hlídá jiné dítě, nemůže zůstat o samotě déle než 12 hodin.

Další faktory ovlivňují, zda a kdy mohou děti zůstat samy:

Na věku záleží, ale nejedná se o jediné kritérium. Při posouzení toho, zda je vhodné, aby dítě zůstávalo (či se pohybovalo) samo OSPOD zohledňuje nejen věk dítěte, ale i jeho schopností (kognitivní deficit, psychické obtíže) a aktuální i dlouhodobý zdravotní stav (nemoc, omezení, postižení), anamnéze chování dítěte (včetně sebevražedných myšlenek nebo činů, zakládání ohně, delikvence, vandalismu

7. rodinněprávní symposium

nebo napadení). Úkonů, které jsou od dítěte během samostatného pobytu vyžadovány (používání sporáku, žehličky, či jiných obdobných spotřebičů). Požární bezpečnosti, včetně dobře srozumitelného plánu úniku vytvořeného rodičem/opatrovníkem, požárního cvičení nacvičeného s dítětem, funkčního požárního/kouřového detektoru v domácnosti (případně dalších reálných rizik – např. v pásmech výskytu tornád, zemětřesení atp.). Jakákoli neobvyklá nebezpečí v domácnosti, která představují zvláštní riziko, včetně nezajištěných/dostupných střelných zbraní a střeliva. Dále pak dostupnost rodiče či jiné blízké osoby (osobně, telefonicky) a jak se dítě cítí sebevědomě a bezpečně, když je samo. A základní doporučení pro rodiče i odborníky zní: Používejte zdravý rozum!

Základní doporučení pro rodiče spočívá v eliminaci situací, které odpovídají kritériím vyšetřování nebo hodnocení. A apel na to, aby ve všech situacích používali zdravý rozum. Pamatujte, že nechat děti samotné doma může být riziko a rodiče by měli vždy udělat vše, co mohou, aby rizika snížili. Pokud je dítě ponecháno bez dozoru, prodiskutujte s ním nouzové situace a ujistěte se, že v případě potřeby rychle najde (kontaktuje) vás nebo zodpovědného dospělého.

Odborná shoda účastníků symposia: pro věkovou hranici samostatnosti dítěte v ČR používat věkovou hranici související s nástupem do školy (míra samostatnosti, pro hlídání mladšího dítěte používat věkovou hranici přechodu na druhý stupeň školní docházky). Časový rozsah péče o mladší dítě by neměl nahrazovat péči dospělé osoby a neměl by narušovat školní povinnosti dítěte (včetně domácí přípravy), či jeho práva na odpočinek, volný čas a možnost kontaktů s dalšími blízkými osobami nebo vrstevníky (např. hlídání mladšího sourozence na úkor času, který by mělo dítě mít možnost trávit s nerezidentním rodičem).

Doporučený postup pro vyhodnocení rizika kontaktu dítěte s rodičem v situaci domácího násilí, např. Kanadské ministerstvo spravedlnosti: Risk Factors for Children in Situations of Family Violence in the Context of Separation and Divorce (hodnocení a nástroje), dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-jp/fv-vf/rfcsfv-freevf/p7.html>

Nefunkčnost fyzických trestů:

Gershoff, E., T., Grogan-Kaylor, A.: Spanking and Child Outcomes: Old Controversies and New Meta-Analyses. *J Fam Psychol.* 2016 Jun; 30(4): 453–469., (dostupné na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7992110/>). Závěr z této metaanalýzy: Žádná doposud provedená studie nenalezla žádný důkaz, že by výprask mohl vést ke zlepšení chování dítěte (tedy, že by měl „výchovní efekt“). Výzkumy spíše potvrzují, že výprask zvyšuje riziko škodlivých následků až ve 13 kategoriích (prospívání dítěte). Studie provedené napříč zeměmi, kulturami, věkovými skupinami, ukazují na škodlivé důsledky výprasku pro děti. Rodiče, kteří používají výprask, praktici, kteří to doporučují, a tvůrci politik, kteří to povolují, by toto měli přehodnotit, protože neexistuje žádný důkaz, že by výprask dětem prospíval, a všechny důkazy poukazují na rizika způsobení újmy.

Celé jedno číslo odborného časopisu *Child Abuse and Neglect Journal* (2017/71), dostupné: <https://www.sciencedirect.com/journal/child-abuse-and-neglect/vol/71/suppl/C> bylo věnováno tématu nevhodnosti fyzických trestů a jejich možných krátkodobých a dlouhodobých dopadů (podtitul tohoto čísla zněl: „Posuňme se od debaty o fyzických trestech k akci“).

Doporučené výchovné strategie bez fyzických trestů

WHO (End corporal punishment): https://endcorporalpunishment.org/wp-content/uploads/2021/04/CTI-Tool-10-Positive-Discipline-2021-ENG-draft6_FINAL.pdf

Použité zdroje

Databáze lidskoprávní judikatury a tematické příručky Evropského soudu pro lidská práva

- <https://mezisoudy.cz/>
- Tyrer proti Spojenému království č. 5856/72, ze dne 25. dubna 1978
- Campbell a Cosas proti Spojenému království č. 7511/16 a 7743/16, ze dne 23. března 1983
- Costello-Roberts proti Spojenému království, č. 13134/87, ze dne 25. března 1993
- A. proti Spojenému království č. 25599/94, ze dne 23. září 1998
- Osman proti Spojenému království, č. 87/ 1997/871/1083, ze dne 5. listopadu 1998
- Gnaboré proti Francii č. 40031/98, ze dne 19. září 2000
- Z. a ostatní pro Spojenému království, č. 29392/95, ze dne 10. května 2001
- M.C. proti Bulharsku, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003
- K. U. proti Finsku, č. 2872/02, ze dne 2. prosince 2008
- Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku č. 41615/07, ze dne 6. července 2010
- Bouyid proti Belgii, č. 23380/09, ze dne 28. září 2015
- D.M.D. proti Rumunsku č. 23022/13, ze dne 3. října 2017
- V. C. proti Itálii, č. 54227/14, ze dne 1. února 2018
- Tlapak a ostatní proti Německu, č. 11308/16, ze dne 22. března 2018
- O.C.I. a ostatní proti Rumunsku, č. 49450/17, ze dne 21. května 2019
- Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13, ze dne 25. června 2019
- Volodina proti Rusku. č. 41261/17, ze dne 9. července 2019
- Cînta proti Rumunsku, č. 3891/19, ze dne 18. února 2020

Odborná literatura:

- Evropská komise: Strategie Evropské unie pro práva dítěte, ze dne 24. března 2021
- Evropský výbor pro sociální práva: Approach proti České republice č. 96/2013, ze dne 20. ledna 2015
- Gershoff, E., T., Grogan-Kaylor, A.: Spanking and Child Outcomes: Old Controversies and New Meta-Analyses. Journal of Family Psychology. 2016 (6/30). str. 453-469, dostupné z <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7992110/>, ze dne 25. 10. 2024
- Government of Canada: Risk Factors for Children in Situations of Family Violence in the Context of Separation and Divorce, Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/cj-ij/fv-vf/rfcsfv-freevf/p7.html>, ze dne 24.10. 2024
- Justiční akademie: 1. rodinněprávní symposium – Protiprávní změna bydliště nezletilého dítětem jedním z jeho rodičů. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/vzdelavani/rodinne-pravni-sympozia-justicni-akademie>, ze dne 25.10. 204
- Justiční akademie: 2. rodinněprávní symposium – Svěření dítěte do péče příbuzného či jiné blízké osoby. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/vzdelavani/rodinne-pravni-sympozia-justicni-akademie>, ze dne 25.10. 204
- Justiční akademie: 3. rodinněprávní symposium – Střídavá péče. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/vzdelavani/rodinne-pravni-sympozia-justicni-akademie>, ze dne 25.10. 204
- Justiční akademie: 6. rodinněprávní symposium – Jak pracovat s nekompetentními rodiči. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/vzdelavani/rodinne-pravni-sympozia-justicni-akademie>, ze dne 25.10. 204
- Pemová, T., Ptáček, R., Polák, V.: Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praktický průvodce a nástroje. Grada. 2024

7. rodinněprávní symposium

- Roberts, B. W., DeVecchio, W., F.: The rank-order consistency of personality traits from childhood to old age: A quantitative review of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 2000 (126/1), str. 3–25
- Šanderová, P.: Tělesnost jako významný faktor procesu adopce: kulturně antropologický problém Praha: SLON 2011
- Výbor pro práva dítěte OSN: Závěrečná doporučení ke spojené páté a šesté pravidelné zprávě České republiky, ze dne 22. října 2021

Online zdroje

- End Corporal Punishment. Dostupné z: <https://endcorporalpunishment.org/>, ze dne 20.10. 2024
- Child Abuse and Neglect Journal. 71/2017. Dostupné: <https://www.sciencedirect.com/journal/child-abuse-and-neglect/vol/71/suppl/C>), ze dne 24. 10. 2024
- Illinois General Assembly: Illinois Department of Children and Family Services: Abuse and Neglected Child Reporting Act. 325 ILCS 5/1 et seq./1975
- Iniciativa Pro dítě 21. Dostupné z: www.prodite21.cz, ze dne 24.10. 2024
- New York Courts: Leandra´s Law. No. 496/2009
- Save Kids Worldwide: Safety tips: Dostupné z: <https://www.safekids.org/safetytips>, ze dne 25.10. 2024
- Senate of California: Kaithlyn´s Act. No. 255/2001
- WHO: End corporal punishment. Dostupné z: https://endcorporalpunishment.org/wp-content/uploads/2021/04/CTI-Tool-10-Positive-Discipline-2021-ENG-draft6_FINAL.pdf, ze dne 24. 10. 2024

Právní normy

- Evropská sociální charta č. 14/2000 Sb. m.s.
- Občanský soudní řád č. 240/1993 Sb.
- Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.
- Trestní řád č. 141/1961, Sb.
- Trestní zákon č. 40/2009, Sb.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod č. 209/1992 Sb.
- Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti o jednacím řádu okresních a krajských soudů č. 37/1992 Sb.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu

- sp.zn. 8 Tdo 122/2007, ze dne 14. února 2007
- sp. zn. 7 Tdo 1249/2014-21, ze dne 4. listopadu 2014
- sp. zn. 4 Tdo 1452/2015-23 ze dne 16. prosince 2015
- sp. zn. 8 Tdo 679/2019) a ze dne 17. července 2019
- sp. zn. 8 Tdo 1231/2019, ze dne 30. října 2019
- sp. zn. 25 Cdo 1091/2020, ze dne 30. září 2020
- sp. zn. 8 Tdo 1206/2000, ze dne 9. prosince 2020
- sp. zn. 6 Tdo 488/2021-760, ze dne 9. června 2021
- sp. zn. 8 Tdo 564/2022, ze dne 19. července 2022

Rozhodnutí Ústavního soudu

7. rodinněprávní symposium

- sp. zn. IV. ÚS 257/05, ze dne 26. 1. 2006
- sp. zn. II. ÚS 838/07, ze dne 10. 10. 2007
- sp. zn. IV. ÚS 2244/09, ze dne 20. 7. 2010
- sp. zn. III. ÚS 3363/10, ze dne 13. 7. 2011
- sp. zn. I. ÚS 1587/15 ze dne 15. 12. 2015
- sp. zn. III. ÚS 2298/15, ze dne 15.3. 2016
- sp. zn. III. ÚS 2065/15, ze dne 31. 5. 2016
- sp. zn. I. ÚS 1764/16, ze dne 3. 11. 2016
- sp. zn. II. ÚS 3359/19, ze dne 25. února 2020